

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Střídavá péče v podmínkách opatrovnického řízení

Vypracovala: Petra Borůvková, DiS.
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 31.03.2019

Podpis .....

Petra Borůvková, DiS.

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Olze Vaněčkové za cenné rady, připomínky a vstřícný přístup.

Rovněž chci vyjádřit poděkování za trpělivost a podporu mé rodině, především dceři Anetě a synovi Adamovi a mým kolegům, sociálním pracovníkům vykonávajícím sociálně – právní ochranu dětí.

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce je zaměřena na institut střídavé péče v podmínkách opatrovnického řízení. V teoretické části budou identifikovány a popsány základní oblasti tématu, zejména charakteristika současné rodiny a její funkce, nastínění možných problematických oblastí a silících vývojových trendů a změn v rodinném prostředí s vlivem dopadu na děti při rozpadu rodiny. Následně se bakalářská práce zaměří na vymezení právního rámce v souvislosti s porozvodovou úpravou péče o nezletilé děti z pohledu opatrovnického řízení, která se bude dále rozvíjet v kontextu střídavé péče.

Cílem praktické části bakalářské práce bude ukázat a přiblížit různé modely a varianty střídavé péče a její průběh. Byl zvolen kvalitativní výzkumný přístup. Výběrový soubor je tvořen pěti rodinami, u kterých byla nebo stále je realizována střídavá péče. Jedná se o metodu vícečetné případové studie a sekundární analýzu dat.

Klíčová slova

rodina, porozvodová péče, střídavá péče, sociálně-právní ochrana dětí

Abstract

The submitted bachelor thesis focuses on the institute of shared custody in terms of guardianship. The theoretical part describes and identifies the basic areas of the topic, especially the characteristics of the current family and its function, the outline of possible problematic areas and increasing developmental trends and changes in the family environment with their impacts on children in case of a family breakdown. The bachelor thesis focuses on defining the legal framework in relation to the post-divorce custody settlement in terms of guardianship which will be further developed in the context of shared custody.

The aim of the practical part of the bachelor thesis is to show and expound various models and variations of shared custody and its course. A qualitative research approach has been chosen. The selected set consists of five families where shared custody was or has been implemented. It follows the method of multiple case study and the secondary data analysis.

Key words

family, post – divorce child care, shared custody, social and legal protection of children

Obsah

Úvod	8
I. Teoretická část.....	10
1 Rodina	10
1.1 Definice pojmu rodina.....	10
1.2 Funkce rodiny.....	11
2 Role otce a matky ve výchově dítěte.....	13
3 Rozpad rodiny a její vliv na jednotlivá vývojová stadia dítěte.....	16
4 Porozvodová úprava péče o nezletilé děti	19
4.1 Právní úprava	19
4.2 Jednotlivé varianty porozvodové péče	20
4.2.1 Výlučná péče jednoho z rodičů	21
4.2.2 Společná péče	23
5 Role orgánu sociálně-právní ochrany dětí v opatrovnickém řízení	25
5.1 Vymezení pozice kolizního opatrovníka.....	25
5.2 Zájem dítěte.....	26
6 Střídavá péče	28
6.1 Vymezení pojmu a právní úprava	28
6.2 Kritéria vhodnosti a okolnosti vylučující vhodnost střídavé péče	30
6.3 Specifika střídavé péče.....	35
6.3.1 Pozitiva a negativa střídavé péče.....	36
6.3.2 Atypická střídavá péče	38
6.3.3 Asymetrická střídavá péče.....	38
6.4 Institut střídavé péče pohledem odborníků	39
II. Praktická část.....	42
7 Cíl práce.....	42

8 Metodika výzkumného šetření.....	42
8.1 Použité metody.....	42
8.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	44
8.3 Způsob zpracování dat	44
9 Případové studie.....	46
9.1 Případová studie rodiny A	46
9.2 Případová studie rodiny B	48
9.3 Případová studie rodiny C	51
9.4 Případová studie rodiny D.....	55
9.5 Případová studie rodiny E	58
10 Analýza případových studií	63
Závěr	76
Seznam použité literatury a zdrojů	79
Seznam použitých zkratk	83
Seznam příloh.....	84

Úvod

Funkční rodina je bezesporu základní společenskou jednotkou pro úspěšnou socializaci každého dítěte. Pro zdravý a řádný psychický vývoj se jedná o nejlepší možné řešení, které rodiče pro své potomky mohou udělat. Poslední dobou se však stále častěji můžeme setkávat s tím, že rodina se pod vlivem různých životních okolností rozpadá. Tento trend zaznamenáváme nejen v České republice, nýbrž i v ostatních zemích. Rozpadem rodiny a rozvodem manželství v případě, že byli rodiče sezdáni, trpí zajisté všichni členové rodiny, nicméně nejvíce bývají zasaženy touto nepříjemnou událostí nezletilé děti. Troufám si tvrdit, že je velkým omylem, pokud se někdo domnívá, že v některé z vývojových etap dětského života rozpadem rodiny a zpravidla odchodem jednoho z rodičů ze společné domácnosti trpí dětská duše méně než v jiné. Společnost se snaží s tímto problémem vypořádat a alespoň částečně eliminovat důsledky, které mají zajisté vliv na přirozený a zdárný vývoj dětí.

Ze své pracovní pozice sociální pracovnice pověřené výkonem sociálně – právní ochrany dětí se denně s těmito problémy setkávám. Předním zájmem každého dítěte je, aby rozchodem rodičů trpělo co nejméně. V případě, že se jedná o rodiče, kteří byli sezdáni, je třeba nejprve v opatrovnickém řízení upravit poměry k nezletilým dětem. Jakmile je k dispozici pravomocně vykonatelný rozsudek o svěřeni dětí do péče a stanovení vyživovací povinnosti, může soud přistoupit k rozvodu manželství rodičů.

V okamžiku, kdy se začíná budoucí osud dětí řešit, nastávají krušné chvíle pro některé rodiče, potažmo jejich děti, kteří se na péči nedokážou, někdy zřejmě ani nechtějí, dohodnout. Od roku 1998, kdy byl v českém právním systému zakotven institut střídavé péče, vysvitla pro některé rodiče naděje, jak by v rámci možné alternativy mohla porozvodová úprava péče o nezletilé děti vypadat. Zájem veřejnosti o tuto formu péče naznal ještě více gradující tendenci od počátku roku 2014, kdy vstoupil v platnost nový občanský zákoník. Stále častěji se setkávám s rodiči, kteří se v rámci poskytnutí právního poradenství dotazují na tuto možnou variantu a zajímají se o to, jakým způsobem střídavá péče v praxi probíhá. Jedná se z větší části o otce nezletilých dětí, neboť děti jsou dle statistik převážně svěřovány opatrovnickými soudy do výlučné péče jejich matek. O střídavé péči vyšla celá řada publikací, v odborných periodikách i různých časopisech se k tomuto institutu vyjadřují odborníci i laická veřejnost. Na tuto formu neexistují jednotné názory, pro jedny je střídavá péče nejlepším možným

řešením, jak mohou být zachovány vazby dítěte na oba rodiče, druzí tento styl péče naopak zavrhnou. Je tedy zřejmé, že se jedná o stále velmi diskutované téma.

Předkládaná bakalářská práce analyzuje model střídavé péče jako jeden z možných alternativ uspořádání porozvodové péče o nezletilé děti z pohledu pověřeného sociálního pracovníka výkonem sociálně – právní ochrany dětí. Sociální pracovníci v pozici kolizního opatrovníka jsou právě ti, kteří jsou v těsném kontaktu s rozvádějícími se rodiči a mají před sebou nelehký úkol hájit v opatrovnickém řízení nezletilé děti v jejich nejlepším zájmu. Rodiče bývají často těmi, kteří mnohdy nedokážou v takovýchto vyhrocených a stresových situacích zcela reálně posoudit nejlepší možné řešení v souvislosti s úpravou péče o jejich děti.

Práce je členěna na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části budou identifikovány a popsány základní oblasti tématu. Nejprve se zaměříme na význam rodiny pro společnost, vymezením pojmu a jejími jednotlivými funkcemi, které jsou podmínkou pro zdárný vývoj dítěte. Následně v souvislosti s rozpadem rodiny popíšeme nezastupitelnou roli obou rodičů a jeho dopad na jednotlivá vývojová období dětí. V další kapitole se bude bakalářská práce zabývat jednotlivými variantami porozvodové péče v souvislosti s nezletilými dětmi a postavením kolizního opatrovníka v opatrovnickém řízení. Poté se zaměříme na institut střídavé péče, která bude rozvíjena v kontextu specifik a kritérií, které tato varianta přináší, rovněž zde neopomeneme hodnocení odborníků.

Získané poznatky budou doplněny v praktické části, přičemž jejím cílem bude ukázat různé varianty a modely realizace střídavé péče, její možný průběh, případné důsledky v negativním i pozitivním slova smyslu. S ohledem na zvolený kvalitativní výzkumný přístup byla vybrána metoda vícečetné případové studie. Bude provedena analýza pěti vybraných rodin, kde se střídavá péče praktikovala nebo stále praktikuje. Pro doplnění bude okrajově popsána a přiblížena aktuální judikatura Ústavního soudu, která se rovněž v časové ose neustále vyvíjí.

Přínos bakalářské práce shledáváme především v závěrech a doporučeních, za jakých podmínek a kritérií je možné realizaci střídavé péče rodičům, potažmo sociálním pracovníkům v pozici kolizního opatrovníka doporučit či zcela vyloučit, a to vždy s ohledem na zájem nezletilých dětí.

I. Teoretická část

„Když jsou děti malé, potřebují kořeny, aby až vyrostou, mohly dostat křídla“.

Indiánské přísloví

1 Rodina

Funkční rodina je bezesporu pro zdárný vývoj dítěte a jeho úspěšnou socializaci zcela zásadním aspektem. První kapitola se z tohoto důvodu zaměřuje na vymezení pojmu rodina z pohledu různých odborníků a jejími jednotlivými základními funkcemi.

1.1 Definice pojmu rodina

V odborných publikacích se můžeme setkat s různými pojetími a definicemi rodiny, zároveň se autoři shodují na tom, že je velmi obtížné definovat rodinu jednotně.

Dunovský a kol. (1999) chápe rodinu jako nejstarší základní společenskou skupinu či společenství nejtěsněji spjaté vztahy – funkcemi, činnostmi zabezpečujícími potřeby svých členů a společnosti jako celku. Prochází celou svou historií neustálými změnami co do své velikosti, významu i začlenění do společnosti. Adaptuje se přitom na její nejrůznější proměny či vývojové stupně. Autor uvádí, že ve svém jednom z hlavních poslání poskytuje rodina svému členu péči a ochranu, a to zvláště v obdobích, kdy není schopen se o sebe postarat. Umožňuje mu jeho tělesnou, duševní, duchovní existenci a rozvoj, dává mu pocit jistoty a bezpečí, pocit domova v kruhu svých nejbližších.

Rodina je z hlediska socializace ze tří primárních společenských skupin (spolu se skupinou předškolní, školní a pracovní a pak skupinou vrstevníků) skupinou nejdůležitější. Je nejvýznamnější součástí společenské mikrostruktury, která provází člověka nebo se ho alespoň dotýká ve všech fázích jeho života.

Definice rodiny je dle autora velmi obtížná, ne – li nemožná, nicméně je možno ji chápat jako *malou primární společenskou skupinu založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí, společné domácnosti, kde její členové plní společensky*

určené role. Funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění jen tehdy, když uspokojuje potřeby a požadavky každého jejího člena. Aby rodina dostala těmto požadavkům a dala smysl své existenci, musí plnit své základní úlohy a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti ve všech etapách jeho existence.

Je třeba zdůraznit, že význam rodiny je nezastupitelný zejména pro dítě. Rodina je primárním činitelem socializace v raném věku dítěte a od této doby má trvalý a významný vliv na jeho vývoj a sebepojetí. Dítě se do rodiny rodí. Dostává od svých rodičů genetickou výbavu, má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zejména v nejranější fázi dětství. Prostřednictvím rodiny si uvědomuje sociální status a roli. Vytváří si a poznává základní sociální a kulturní hodnoty a normy. V rodině by mělo mít zázemí a rozvíjí se zde jeho duševní, tělesná a sociální oblast. Rodina, sociální vztahy v ní a způsob výchovy budou pro dítě zázemím, ze kterého bude vycházet, až si samo bude zakládat svoji vlastní rodinu (Dunovský a kol., 1999).

Psycholožka Špaňhelová (2010, s. 11) charakterizuje rodinu jako *společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí*.

V odlišném pojetí rodinu vnímá Mikulková (2015) s tím, že každý člověk je součástí jednoho celku – rodu, rodiny a každý z nás má své nezastupitelné místo. Mezi členy rodiny vládne nevědomá solidarita a sounáležitost, všechny spojuje svědomí rodu, které stojí nad osobním svědomím a brání místo a čest každého člena. Každý člověk je součástí rodinného systému. Tuto skutečnost nemůže zrušit. Přijetí kořenů dává svobodu k osobnímu rozvoji. Každý z nás žije ve vzájemně provázaných vztahových systémech. Tím základním je rodina. Rodiny předků – rodičů. Generace za generacemi si vytvářejí příběh rodu. Tyto systémy nás velmi silně ovlivňují. Vztahy z původní rodiny se skoro automaticky přenášejí do všech ostatních vztahů, které máme. Jak ve vztazích partnerských, tak i např. v pracovních. Narážíme na shodné struktury chování a situace, které důvěrně známe z naší původní rodiny. Vzorce jsou v nás otisknuty z naší původní rodiny.

1.2 Funkce rodiny

V současné době určuje dle Dunovského (1999) místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí, kterými jsou *biologicko-reprodukční funkce* (důležitá z hlediska

reprodukce – porození nového člena rodiny), dále *ekonomicko- zabezpečovací funkce* (hmotné zabezpečení členů rodiny a poskytnutí životních jistot), *funkce emocionální*, která je významná zejména díky labilitě moderní rodiny. V neposlední řadě dodejme *funkci socializačně-výchovnou*, která s funkcí emocionální souvisí. Autor klade důraz na pozitivní emocionální vztahy a celkovou atmosféru v rodině.

Psycholožka Špaňhelová (2010) se rovněž zabývá základními funkcemi rodiny z pohledu sociální psychologie a akcentuje, že funkce *ekonomicko-zabezpečovací* by neměla převyšovat míru další funkce – *emocionální*. Tato funkce by měla emočně zabezpečovat dítě, sdílet s ním jeho pocity, pomáhat mu je vyjadřovat, dávat je najevo a mluvit o nich i ze strany rodičovské. Dítě zahrnout láskou. Jistou láskou, která má mantinely. V nich má dítě spatřovat jistotu, kterou mu rodiče přinášejí do jeho života. Mantinely se samozřejmě dle autorky v životě dítěte mění. Co bylo pro něj mantinelem ve třech letech, není již mantinelem v sedmi letech. U *socializačně-výchovné funkce* se autorka pozastavuje s tím, že je důležité vychovávat děti k tomu, aby si byly jisté v prostředí, kde se pohybují, uměly si zdůvodnit různé jevy v životě, dovedly se připravit na své fungování mezi jinými dětmi a ve společnosti druhých dospělých.

Dle Matouška (1993) si však rodina podržela svou výchovnou funkci jen vůči nejmenším dětem. V ní se zdá nezastupitelná. Jinak je rodina místem uspokojování citových potřeb, místem přerozdělování ekonomických hodnot, místem konzumu a rekreace. Matoušek dále uvádí, že nejcennějším statkem, který dnes rodina dětem předává, už není majetek, ale vzdělání.

2 Role otce a matky ve výchově dítěte

Dítě, které je vychovááno v úplné a funkční rodině, tedy tam, kde je zastoupena role matky i role otce, je bezesporu tím nejlepším možným řešením, které mohou rodiče pro zdárný psychický vývoj svého dítěte nabídnout. Role obou rodičů se zdá být zcela nezastupitelná.

Dle Ballnika (2012) se dítě nevyvíjí pouze v párovém vztahu mezi matkou a dítětem, ale především ve vztahovém trojúhelníku *otec – matka – dítě*. Jedině v tomto vztahovém trojúhelníku se může dítě skutečně dozvídat, jak má zacházet se sebou a se světem. Může se učit, jak zvládat emoce jako vztek a zlost. Poznává, jak přistupovat k lidem. Ve vztahovém trojúhelníku otec – matka – dítě není dítě závislé jen na jedné osobě. Přítomnost třetí osoby mu dává silnou důvěru k druhým lidem i sebedůvěru. Učí se být s matkou, ale také se od ní odtrhnout a být s otcem. Díky tomu je velice brzy schopen být s různými lidmi a střídat perspektivu. Bude se moci do budoucna bez úzkostí sbližovat s různými lidmi, zase se od nich odpoutávat a sbližovat se s jinými. Právě tato dovednost je základem zdařilé komunikace. Jedná se o základní pilíř jeho budoucích sociálních dovedností. Čím déle tedy bude fungovat vztahový trojúhelník mezi otcem, matkou a dítětem (a to i po rozpadu rodiny), tím lépe se bude dítě rozvíjet. Ballnik dále uvádí, že odborné studie o rodině potvrdily, že je pro dítě nejlepší, když je otec dostatečně zapojen jako vychovatel, a přitom se jeho výchovná funkce odlišuje od výchovné funkce matky. Hůře jsou na tom děti v rodinách, kde se otec málo podílí na výchově nebo tam, kde se otec a matka ve výchově příliš málo liší.

Kanadský psycholog a psychoterapeut Corneau (2012), který se zabýval absencí otců ve výchově a jejím vlivem při utváření mužské identity, dále rozvíjí trojúhelník otec – matka – syn, neboť aby se muž mohl vyvíjet, musí být schopen se identifikovat s matkou i otcem. V případě, že otec není přítomen, nedojde k přenosu identifikace z matky na otce a syn pak zůstává uvězněn v identifikaci s matkou. Absence otce pak znamená zvýšený vliv matky. Úlohou otce je dle Corneaua (2012) dítěti pomáhat, aby se vnitřně strukturovalo. Usnadní přechod dítěte ze světa rodiny do společnosti. Většina dětí, kterým se dostalo dobré otcovské péče, cítí větší jistotu při studii, volbě kariéry nebo v osobních záležitostech.

Mikulková (2015) sděluje, že *základní funkcí otce* je chránit matku a dítě. Zajistit jejich bezpečí. Svoji spolehlivostí a neohrožeností. Schopností zasadit a chránit svoji rodinu. Dokonce stát na straně matky a dětí i v případě, že se jedná o spor s vlastními rodiči. Vypěstlost a spolehlivost otce se zpravidla promítá i do jeho schopnosti rodinu ekonomicky zajistit. Otec je nositelem řádu a pravidel. Ta vytvářejí lepší podmínky pro orientaci v životě. Pomáhají k výchově a sebekázni. K respektu. K sobě i vůči autoritám. Nebojí se stanovovat hranice, kdy se děti mohou naučit zvládat svoji svobodu přiměřenou vlastní odpovědnosti. V neposlední řadě je důležitou složkou otcovského vlivu zvládnutí strachu. Strach má ochrannou funkci. Otec, muž, bojovník umí rozlišit, kdy a jak své děti naučit zvládat strach. *Základní funkcí matky* je zajistit přežití dítěte. Naplňovat jeho fyzické i psychické potřeby. Maminka poskytuje dítěti vše, co souvisí s jeho hodnotou. V párové výchově rodičů, za přítomnosti matky i otce v životě dítěte dochází k propojení vzorů mužského a ženského pojetí světa. Jejich role ve výchově se vzájemně doplňují. Autorka zdůrazňuje, že společenské kulisy se výrazným způsobem proměnily. Otcové nebyli nikdy tak angažovaní v procesu výchovy dětí tak, jako dnes. Nepodíleli se na provozu domácnosti a chodu v takové podobě, jako v současné době. Možnost rovnosti a bezprostřední komunikace mezi členy rodiny je nyní v našich podmínkách samozřejmostí.

Významem nezastupitelné role otce i matky ve vývoji dítěte zaznamenávají v netradičním pojetí i Trapková a Chvála (2009), kteří se zabývají speciálním uspořádáním vztahů od narození a akcentují, že tyto vztahy plní podobné funkce jako děloha na biologické úrovni. Autoři uvádějí, že *pokud je dnes význam dvou pohlavně odlišných rodičů zpochybňován, měli bychom pochopit jejich úlohu v udržování lidského světa dříve, než bude rodina zcela zničena.*

Autoři se dále zabývají významem rolí obou rodičů v jednotlivých vývojových fázích života. Dítě mezi rodiči dle svých vývojových potřeb osciluje. K tomu musí být oba rodiče volně k dispozici a není výhodné, když jsou z hlediska dítěte špatně rozlišitelní nebo zaměnitelní. Během vývoje k dospělosti existují období, kdy dítě potřebuje více nepodmíněnou náruč matky a kontakt s otcem nijak zvlášť nevnímá a nevyhledává. V jiných obdobích naopak potřebu pevnou, laskavou a vyžadující přítomnost otce. Důležité je, aby mělo dítě na vybranou podle svých vlastních vnitřních hodin, ke kterému z rodičů se spíše přikloní (Trapková, Chvála, 2009).

Jedná se o tzv. sociální porod, jenž představuje období, kde záleží na tom, který z rodičů je více k dispozici, a zda ten druhý umí a je ochoten ustoupit do pozadí, aniž by se zcela přerušilo pouto jak s dítětem, tak s druhým rodičem. Je to období mimořádně citlivé na koordinaci všech tří aktérů v trojúhelníku matka – dítě – otec (Trapková, Chvála, 2009, s. 5).

3 Rozpad rodiny a její vliv na jednotlivá vývojová stadia dítěte

Předcházející kapitola se věnovala roli otce a matky ve výchově dítěte, která je zcela nezastupitelná s ohledem na řádný psychický vývoj. V následující kapitole bude popsáno, jakým způsobem ovlivňuje rozpad rodiny děti v návaznosti na jejich jednotlivá vývojová období.

Stále častěji se v posledních desetiletích můžeme dle Špaňhelové (2010) setkávat s rozpadem rodiny, ke kterým dochází v mnoha různých situacích. V případě, že jsou v rodině nezletilé děti, rozpadem rodiny a zpravidla odchodem jednoho z rodičů ze společné domácnosti, trpí nejvíce právě ony. Rozchod nebo rozvod rodičů je pro každé dítě velmi náročnou životní situací. Dítě si prožilo určitou dobu, kdy žilo s oběma rodiči. Mají ho rádi, starají se o něho, podílejí se na jeho péči. Zvyklo si na to, že se v rodině vyskytuje jak otec, tak matka. Najednou toto přestane fungovat. Každodennost se změní.

Teyber (2007) odkazuje na skutečnost, že již v sedmdesátých letech dvacátého století se problematikou rozvodů a jejich dopadem na děti zabývalo mnoho vědců. Zjistili, že je třeba rozlišovat mezi prvotní čili krátkodobou reakcí dítěte na rozpad rodiny a dlouhodobou adaptací (více než dva roky). Autor dále sděluje, že dlouhodobé reakce se velmi liší v závislosti na tom, jakým způsobem rodiče v průběhu rozpadu manželství nebo rozvodu a po něm reagují na chování dítěte. Nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje dlouhodobou adaptaci, je především *množství konfliktů mezi rodiči probíhajících za přítomnosti dítěte a kvalita rodičovství a výchovné kompetence*. Počátek rozpadu manželství či rodiny vyvede z rovnováhy téměř všechny děti. Nerozumějí tomu, co se děje, přestože třeba znají i jiné děti, které touto situací prošly. Děti vnímají odchod rodičů velmi tíživě. I když se doma možná odehrávalo mnoho hádek, přetrvávalo napětí a nespokojenost, děti si rozvod nepřejí.

Dopadem rozpadu rodiny na děti se věnují rovněž Matějček a Dytrych (1994), kteří akcentují skutečnost, že rodinným rozvratem a rozvodem je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte, které tuto situaci prožívá. Neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo. Jde pouze o to, že reakce dítěte v určitých obdobích vývoje jeho osobnosti je různá podle věku a také podle pohlaví.

V období *novorozeneckého a kojeneckého (do jednoho roku)* se dle Špaňhelové (2010) projevují důsledky hádek v rodině a následného rozpadu rodiny zejména větší plačtivostí, neklidem, častým buzením, větším připoutáním k prsu v rámci kojení. Novorozenci a kojenci vnímají atmosféru, která v rodině vládne.

Batole (1-3 roky) již vnímá obsah slov, dovede pochopit jednotlivé souvislosti. Vnímá svoji rodinu jako prostředí, které má být pro něj bezpečné a jisté. Je možné, že dítě se začne projevovat více vztekem, může mít projevy neklidu při spánku, vyšší míru nočních děsů nebo nočních můr. Mohou to být projevy, kdy chce dát najevo, že se něco děje, že něco není v pořádku (Špaňhelová, 2010).

Dle Teybera (2007) děti v *předškolním věku (3-6 let)* obvykle na rozvod svých rodičů reagují hněvem a smutkem, častěji pláčou a vyžadují značnou pozornost druhých. V reakci na prvotní šok z rozpadu manželství také u dětí dochází k regresi, což znamená, že se chovají, jako by byly mladší. Vracejí se k chování, ze kterého už dávno vyrostly. Začnou si např. cucat palec, vyžadují dudlík, ubližují sourozencům, chtějí pomoc s jídlem. Jsou rovněž značně nejisté. Objevují se u nich noční můry, noční pomočování, strach z odloučení od rodičů.

V *mladším školním věku (6-8 let)* se dle autora zdá, že je rozpad rodiny pro děti velmi obtížný s tím, že v tomto věku mohou více trpět chlapci než dívky. Primární reakcí je smutek. Dále se projevuje plačtivost, někdy velmi nápadná. Navíc mají sklon věřit, že je odcházející rodič odmítl. Tento pocit odmítnutí a nehodnosti být milován má za následek sníženou sebeúctu, depresi a nezřídka i prudké zhoršení školního prospěchu, mají potíže s pozorností.

Typický pro *starší školní věk (9-12 let)* je dle Teybera hněv a vztek. Děti bývají kvůli rozvodu velmi rozzlobené na oba rodiče – především se zlobí na toho, kdo dal podnět k rozvodu. Dále prožívají smutek, obavy o rodiče, strach, co se s nimi samotnými stane, cítí se osamělé a prožívají pocit bezmoci. Dochází ke zhoršení prospěchu, mohou mít konflikty s kamarády, často si stěžují na fyzické obtíže, jako je bolest hlavy a břicha.

Reakce dětí v *dospívání (12-18 let)* se obvykle velmi liší. Někteří adolescenti se s rozpadem rodiny vyrovnávají lépe než menší děti. Mnoho dospívajících však zpočátku pociťuje rozvod jako zradu. Snaží se vymanit z rodiny, doma tráví co nejméně času a aktivně se vyhýbají domácím činnostem a komunikací s členy rodiny. Hrozí jim pak nebezpečí, že se zapletou s vrstevníky, pro něž je příznačné společensky nežádoucí

chování spojené s trestnou činností, pitím alkoholu, užíváním drog, neúspěchem ve škole či předčasně zahájeným sexuálním životem. Mohou upadat do deprese.

Dítě může být dle Matějčka a Dytrycha (1994) rovněž stresováno tím, že rozpadem rodiny často přichází o vztahy k tzv. širší rodině, tj. dědečkům, babičkám, ale i strýcům, tetám, atd. Rozvodem nebo rozpadem rodiny se velice často ruší tyto vztahy, které dítě potřebuje pro svou identifikaci s dospělými, ruší se často zázemí, které má nejraději a kde nalézá největší pocit jistoty a bezpečí.

4 Porozvodová úprava péče o nezletilé děti

Tato kapitola je zaměřena na možnosti uspořádání péče o děti po rozpadu rodičovského partnerství či manželství. V podkapitolách se zaměříme na její jednotlivé varianty a popíšeme dané možnosti, které zákon umožňuje. S ohledem na skutečnost, že předkládaná bakalářská práce je zaměřena zejména na problematiku střídavé péče, bude tomuto institutu věnována rozšířená závěrečná kapitola této teoretické části.

Názory na to, jak má být porozvodová péče o děti uspořádána, se v čase mění. Dle Matouška (2015) platilo po větší část minulého století za nepochybné, že zejména malé děti mají být svěřovány výhradně matkám. Otec neměl velkou naději, že dítě bude svěřeno do jeho péče. Rovněž se očekávalo, že otec bude respektovat nezastupitelnou roli matky. Aktuálně je zřejmé, že snahy o zrovnoprávnění mužů vedou až k paradoxním výsledkům s tím, že soudní spory mezi rodiči mají za následek těžké postižení všech zúčastněných stran včetně dětí.

4.1 Právní úprava

Právní úprava rozhodování soudů v problematice úpravy práv a povinností k nezletilému dítěti byl dán zákonem o rodině č. 94/1963 Sb., v platném znění. S účinností od 1. ledna 2014 je úprava zákona o rodině nahrazena novým občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2012).

Řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti již od účinnosti tzv. velké novely zákona o rodině z roku 1998 předchází řízení o rozvod manželství. Základní myšlenkou oddělených řízení je zamezení dlouhodobým sporům o děti poté, co manželství bylo již pravomocně rozvedeno. Protože řízení ve věcech péče soudu o nezletilé může být zahájeno i bez návrhu, může soud toto řízení zahájit i z úřední povinnosti v případě, že manželé podali jen návrh na rozvod. V praxi podávají rozvádějící se rodiče současně oba návrhy, tj. jak na úpravu poměrů k nezletilému dítěti v opatrovnickém řízení, tak návrh na rozvod. Po právní moci rozsudku o úpravě poměrů mohou rodiče či manželé

požádat o nařízení jednání ve věci rozvodu (Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., 2014).

Je tedy patrné, že před rozvodem manželství musí být v opatrovnickém řízení rozhodnuto o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. V případě, že spolu rodiče nežijí i za doby trvání manželství, lze upravit poměry k dětem i za trvání manželství. Jde o rozhodnutí, komu bude nezletilé dítě svěřeno do výchovy (popřípadě, zda bude stanovena společná či střídavá péče), jak bude přispíváno na výživu nezletilého, popřípadě jak bude stanoven styk s dětmi tomu z rodičů, kterému nebyly svěřeny do výchovy. Rozhodnout musí vždy soud (Smith, 2004).

4.2 Jednotlivé varianty porozvodové péče

Právní úprava nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů vymezuje v § 907 jednotlivé varianty péče o nezletilé děti s tím, že *soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče. Soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.*

Zákon dále stanoví, že *při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje. Soud při rozhodování o svěření dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem* (Nový občanský zákoník, 2014).

Dle aktuálních statistik se ve více než 80% případů svěřily soudem nezletilé děti do péče matky, tedy výlučné péče jednoho z rodičů, což je stále nejfrekventovanější rozhodovací praxe opatrovnických soudů. Podíl tradičního modelu však postupně povolna klesá ve prospěch alternativních řešení. K trendu přispívá nejen měnící se judikatura Ústavního soudu, ale i skutečnost, že faktorem, který rozhodovací praxi mění, může být i celospolečenské klima a vliv odborných diskuzí. Podíl, kdy soud svěřil dítě do péče matce, klesl z 86,6 % v roce 2012 na 80,2% v roce 2017. Podíl případů, kdy bylo dítě do péče svěřeno oběma rodičům, se výrazně navýšil z 5,2% v roce 2012 na 11,6% v roce 2017. Jedná se tedy o nárůst o 123,1 %. Od roku 2014 jsou k dispozici rovněž přesnější data ohledně skutečnosti, zda se jednalo o péči střídavou či péči společnou. Svěření do střídavé péče je častější a frekvence využití roste jak u péče střídavé, tak i u péče společné. Podíl, kdy bylo dítě svěřeno do péče střídavé, vzrostl z 6% v roce 2014 na 9,2% v roce 2017. U společné péče se jednalo o nárůst z 1,5% na 2,4% (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2018).

Pro úplnost a dokreslení uvádíme v přehledných tabulkách statistická data s tím, že se jedná o přehled pravomocných rozhodnutí soudů v opatrovnických věcech při prvním rozhodování o výchově dítěte. V tabulce A se vyskytují data ohledně svěření dítěte, jehož rodiče spolu nežijí a v tabulce B jsou data ohledně svěření dítěte pro případ rozvodu rodičů. V roce 2013 nebyla pro statistické účely rozlišována data v rámci společné a střídavé péče, z tohoto důvodu jsou v tabulkách sloučena v jedno statistické pole. Odkazujeme na přílohu č. 2.

4.2.1 Výlučná péče jednoho z rodičů

Jednou z možných variant porozvodového uspořádání péče o děti je svěření do výlučné péče jednoho z rodičů, přičemž druhý rodič, kterému dítě nebylo svěřeno, zůstává i nadále nositelem a vykonavatelem rodičovské odpovědnosti a má právo na styk s dítětem, nebylo-li soudem stanoveno jinak (Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., 2014). Jinými slovy v pojetí českého rodinného práva svěření dítěte do péče jednoho z rodičů neznamena nic jiného než rozhodnutí o tom, se kterým z rodičů bude nadále dítě žít ve společné domácnosti a který z rodičů bude o dítě osobně pečovat a rozhodovat v běžných denních záležitostech týkajících se dítěte.

Matoušek a kol. (2015) uvádí, že při rozhodování o tom, kdo z rodičů se má starat o dítě po rozvodu a v jaké míře, se užívá pojem *výchovné předpoklady rodičů*. Po roce 1989 byl k hodnocení výchovných předpokladů v metodice ministerstva práce a sociálních věcí, které však již není na webových stránkách dostupné, doporučován soubor kritérií, který byl založen na průzkumu provedeném na vzorku psychologů. Psychologové vnesli náhled na to, co oni sami považují za důležité při posuzování výchovných předpokladů rodičů. Hlavním kritériem byla *osobnost rodiče a jeho zralost, dále vztah rodiče k dítěti, charakter a mravní normy rodiče*. Mimo toho bylo důležité *posouzení, jak rodič respektuje právo dítěte stýkat se s druhým rodičem*. Jako důležité se rovněž jevila *inteligence a vzdělání, zájem dítěte na zachování stálého prostředí, socioekonomická situace rodiče*. Ten z rodičů, který v uvedených znacích převyšoval toho druhého, měl mít rozhodující vliv na výchovu dítěte.

Téměř identickými kritérii pro posuzování výchovných předpokladů rodičů se ve své publikaci zabývá rovněž Bakalář a kol. (2006). Autor však akcentuje ještě jeden významný jev, ke kterému dochází v případě, že dítě je svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů a tento rodič brání ve styku dítěte s druhým rodičem. Jedná se o *riziko vzniku syndromu zavrženého rodiče*. U dítěte se zabrzdí a zdeformuje emocionální vývoj, neboť dítě je ze strany pečujícího rodiče programováno tak, aby potlačilo původní pozitivní emoce k nyní zavrhovanému rodiči. Rozvinutý syndrom zavrženého rodiče se odhaduje přibližně na 25 procent u dětí svěřených do výchovy jednomu z rodičů. Každoročně se jedná o zhruba 7 600 dětí. Jako první tento pojem definoval dětský psychiatr Richard Gardner (Bakalář a kol., 2006).

Psycholog Warshak věnoval problematice syndromu zavrženého rodiče publikaci *Rozvodové jedy*, která je právě zaměřena na popouzení a programování dítěte jedním rodičem proti druhému. Nabízí rodičům účinné strategie, jak uchovat, případně znovu vybudovat láskyplný vztah s jejich dětmi, jak umožnit, aby si děti udržely lásku a respekt k oběma rodičům, kteří už se vzájemně nemilují a někdy dokonce ani nerespektují.

4.2.2 Společná péče

Protipólem právní úpravy výlučné péče je péče společná. Zde absentuje dle Matouška (2015) konkrétní rozhodnutí o svěřeni do péče jednoho z rodičů. Základní podmínkou je skutečnost, že s touto formou úpravy musí souhlasit oba rodiče. Tímto rozhodnutím nedochází k faktickému omezení rodičovské odpovědnosti některého z rodičů. Z tohoto důvodu tato úprava poměrů vyžaduje výraznou spolupráci rozvedených rodičů.

Společná péče dle Hrušákové, Králíčkové, Westphalové a kol. (2014) v pojetí zákona znamená, že zde není konkrétní rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů. V případě takového rozhodování v souvislosti s rozvodem manželství je výsledkem řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu to, že poměry dítěte, včetně vyživovací povinnosti, pro dobu po rozvodu nebudou upraveny. Svěřením dítěte do společné péče je možné např. za situace, kdy je dítě blízko věku zletilosti, již nežije s rodiči ve společné domácnosti, samo se živí nebo studuje mimo místo svého bydliště, v cizině apod. Dále je toto uspořádání možné tehdy, jestliže rodiče po rozvodu zůstávají bydlet v jednom bytě či domě a jsou na všem, včetně výživy dítěte, dohodnuti. Je třeba zdůraznit, že *o společné péči nemůže soud rozhodnout autoritativně. Může pouze schválit dohodu rozvádějících se rodičů.*

Psycholog Warshak (1996) uvádí, že znalci se shodují v tom, že úspěch společné péče závisí na řadě faktorů.

Společná péče nejlépe funguje v případě, když:

- *oba z rodičů jsou přesvědčeni, že ten druhý je pro děti důležitý*
- *oba z rodičů jsou přesvědčeni, že ten druhý je také dobrý rodič*
- *rodiče žijí blízko sebe*
- *děti samy takovou společnou péči chtějí*
- *rodiče mají ke společné péči příznivý postoj*
- *jeden z rodičů řádně dodržuje své finanční závazky vůči druhému*
- *rodiče vzájemně spolupracují*
- *rodiče jsou flexibilní*
- *rodiče mají slušnou úroveň komunikace*

- *rodiče nezatahují děti do svých konfliktů*

Společná péče většinou selhává, když:

- *jeden rodič se o děti nemůže přiměřeně starat*
- *jeden rodič je zjevně proti takovému uspořádání*
- *místa, kde rodiče žijí po rozvodu, jsou od sebe dosti vzdálená*
- *rodiče vůči sobě pociťují silné nepřátelství i přes pokusy o zprostředkování*
- *rodiče používají děti proti sobě jako pěšáky ve válce*

5 Role orgánu sociálně-právní ochrany dětí v opatrovnickém řízení

Postavení, činnost a pravomoci orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) jsou upraveny speciálním zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte. Jedná se především o činnost směřující k ochraně práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, k ochraně jeho oprávněných zájmů včetně ochrany jeho jmění a také činnost směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Výkon této činnosti dle zákona vykonávají krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (Novák, Průchová, 2007).

5.1 Vymezení pozice kolizního opatrovníka

Vzhledem k tomu, že se rodiče nezletilého jako zákonní zástupci dítěte dostávají v rozvodovém řízení do vzájemné kolize, nemůže po dobu řízení ani jeden z nich zastupovat zájmy nezletilého dítěte, které se tak ocitlo pomyslně na půli cesty mezi oběma rodiči. V takovém případě musí být nezletilému dítěti pro dané soudní řízení ustanoven soudem kolizní opatrovník (Novák, Průchová, 2007).

Zmíněnou kompetenci, tedy výkon funkce kolizního opatrovníka, přiznává obecním úřadům obcí s rozšířenou působností v § 17 odst. 1 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Při zákonném zastoupení dětí nemusí dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi, ale postačí, že tento střet by mohl nastat. Kolizní opatrovník má dle § 31 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, stejné postavení jako zástupce účastníka řízení na základě procesní plné moci. To znamená, že opatrovník vykonává za dítě všechna procesní práva účastníka řízení. Je oprávněn činit jménem dítěte úkony, které může v řízení uplatnit rodič. Zastupuje dítě v celém soudním řízení až do právní moci rozsudku vydaného buď okresním soudem, nebo krajským soudem (v případě odvolacího řízení). Opatrovník tedy vstupuje do soudního řízení na základě usnesení soudu a jeho povinností je dbát na to, aby soudní rozhodnutí nebylo v rozporu se zájmy dítěte. Je povinen provádět úkony nezbytné k tomu, aby ověřil skutečný stav věci. Je nucen poměrně často vykonávat opatrovnictví v nejlepším zájmu dítěte za situace, kdy

nemá naprostou důvěru rodičů. Bývá nepochopen rodiči i jejich právními zástupci, neboť v některých případech doporučuje neschválit uzavřenou dohodu a v zájmu dětí vystupuje „proti všem“, tzn. jak proti rodičům, tak proti jejich právním zástupcům. Jak uvádí odborníci, je podstatné, zda OSPOD je schopen vykonávat opatrovnictví v nejlepším zájmu dítěte. Právě proto se opatrovník ustanovuje. Opatrovník se tedy v průběhu soudního řízení velice často ocitá v nelehkých situacích, kdy musí odolávat tlaku ze strany znesvářených rodičů a zachovávat si nehodnotící postoj. Činnost kolizního opatrovníka by měla směřovat k tomu, aby:

- znesváření rodiče si dokázali připustit, že druhý rodič je pro dítě významnou osobou
- se minimalizovalo napětí mezi rodiči, kteří by měli mít nadále zachovány rodičovské role
- rodiče podporovali u dětí pozitivní obraz o druhém rodiči
- rodiče byli schopni se dohodnout na záležitostech týkajících se dětí, které budou mít zajištěno právo vyjádřit se k podstatným věcem a právo být informovány přiměřeně svému věku (Matoušková, 2010).

Hlavním úkolem OSPOD při výkonu kolizního opatrovníka dítěte je, aby si zjistil veškeré podstatné okolnosti, na jejich základě určit, co je dle jeho názoru v nejlepším zájmu dítěte, a ten pak v soudním řízení aktivně prosazovat vlastními návrhy. Měl by zjišťovat názor a přání dítěte a soudu je zprostředkovat. Jeho účast na soudním jednání nesmí být jen formální. Měl by také využívat svých procesních práv účastníka řízení. Pokud se rozhodne některé z procesních práv nevyužít, typicky právo podat odvolání, mělo by se tak dít po zralé úvaze. Nesmí jít o opomenutí (Sborník stanovisek veřejného ochránce práv – ombudsman, 2017).

5.2 Zájem dítěte

Princip nejlepšího zájmu dítěte je vůdčím právním principem v oblasti rodinného práva. Podle článku 3 Úmluvy o právech dítěte, sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., je zcela zřejmé, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, a že smluvní státy se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho.

Rovněž dle § 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, je předním hlediskem sociálně-právní ochrany zájem o blaho dítěte. V nejobecnější rovině bývá blaho dítěte vymezeno jako vytváření prostředí přátelského dětem. Zájem dítěte bývá naopak spatřován v realizaci určitého práva v konkrétní záležitosti týkající se dítěte. Zájem dítěte nikdy nelze podřadit zájmům jiným, jako jsou zájmy rodičů, rodiny, jiných osob, státu apod. Blaho dítěte je považováno za pojem obecnější, nadřazený pojmu zájem a prospěch dítěte. Jak uvádějí odborníci, zájem dítěte neznamená jen vyhovět jeho okamžitému přání a respektovat jeho okamžité citové vazby, ale je nutné mít také na mysli zájem dítěte v širším slova smyslu, aby dítěti nebyl křiven charakter a aby mu zůstaly do života dobré vztahy s oběma rodiči jako model pro jeho příští rodičovskou funkci.

V souvislosti se zájmem dítěte jsou zakotvena významná práva dítěte odvozená od mezinárodních smluv, která jsou v českém právním řádu postupně posilována. Z celého výčtu akcentujeme alespoň Článek 12 Úmluvy o právech dítěte, kde se uvádí, že *státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, svobodně je vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají a věnovat jim patřičnou pozornost přiměřenou jeho věku. Dítěti se poskytuje možnost, aby bylo slyšeno v každém soudním řízení přímo nebo prostřednictvím orgánů* (Úmluva o právech dítěte, 2016, s. 5).

6 Střídavá péče

S ohledem na skutečnost, že předkládaná bakalářská práce akcentuje zejména institut střídavé péče, následující obsáhlá kapitola bude věnována tomuto tématu.

Matoušek (2015) sděluje, že diskuse o této formě porozvodového uspořádání je velmi živá. Pro střídavou péči mluví skutečnost, že pro dítě je důležité, aby i po rozvodu mělo možnost zažívat pokračující vztah a péči obou rodičů. V tomto je spatřována hlavní výhoda tohoto porozvodového uspořádání.

Dle Trávníčka (2015) český právní řád do roku 1998 neumožňoval svěřit děti do střídavé péče svých rodičů. Nezletilé děti byly v té době svěřovány výhradně svým matkám a otcům stanoven pravidelný styk s dítětem. Otcové tuto zažitou praxi často kritizují a uvádějí, že i oni jsou stejně dobrými pečovateli jako matky. Rovněž zdůrazňují, že děti mají mít jak ženský, tak i mužský vzor.

Je evidentní, že každým rokem se zvyšuje počet opatrovnických řízení, kde se projednává varianta střídavé péče a rovněž se zvyšuje podíl dětí, které jsou do střídavé péče svěřeny. Jedná se o trend, který se nevztahuje pouze na podmínky v České republice, ale lze označit za trend celoevropský.

V roce 2010 byla dle Nováka (2013) střídavá péče rodičů o dítě po jejich rozvodu vyslovena v České republice soudy v 867 rozsudcích oproti více než 20 000 rozhodnutí o svěřeni nezletilých dětí otci nebo matce. Vzrůstající trend je tedy značný, neboť v roce 2005 bylo takto svěřeno do střídavé péče 432 dětí, v roce 2006 se jednalo o 542 dětí, rok 2007 přinesl 621 svěřeni do střídavé péče, v roce 2008 to bylo 659 dětí a konečně v roce 2009 se jednalo o 711 dětí svěřených do střídavé péče svých rodičů.

6.1 Vymezení pojmu a právní úprava

Institut střídavé péče byl do českého právního řádu zakotven zákonem č. 91/1998 Sb. ze dne 03.04.1998, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění

pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, který nabyl účinnosti dne 01.08.1998. Ustanovení dle § 26 odst. 2 znělo:

Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

Výše uvedená novela zavedla právní pojem *střídavá výchova*.

Dne 22.03.2012 byl přijat zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který nabyl účinnosti dne 01.01.2014. Ten řeší otázku střídavé péče v § 907 odst. 1 takto:

Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče nebo do společné péče; soud může dítě svěřit do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.

Občanský zákoník tedy na rozdíl od zákona o rodině používá pojem *střídavá péče* (Trávníček, 2015, s. XVII.)

Dle veřejného ochránce práv (2007) se střídavou výchovou rozumí taková péče rodičů o dítě, kdy oba výchovně způsobilí rodiče projevují o výchovu dítěte zájem a osvědčili subjektivní poměry vhodné pro výchovu a zdárný vývoj dítěte, se v péči o dítě v pravidelných časových intervalech střídají a tento způsob se ukázal být pro dítě vhodným. Zákon žádným způsobem neřeší délku střídavé výchovy, tj. po jakých intervalech by se rodiče měli ve výchově střídat. V roce 2007 dle veřejného ochránce práv převládal model střídání po měsíci, soudy však v této době schvalovaly i dohody o střídavé výchově po týdnu, zejména u dětí útlého věku.

Intervalu střídavé péče se věnuje ve svém článku JUDr. Jana Dvořáková Závodská (in Právo a rodina, 2016), která uvádí, že při úpravě střídavé péče zákonodárce původně předpokládal, že podle praxe v zahraničí bude možné svěřit nezletilého na dobu jednoho měsíce do péče matky a další měsíc do péče otce. Nejčastějším časovým úsekem, po kterém se dítě u každého z rodičů střídá, je však v současnosti doba jednoho týdne. Je ale možné, aby se rodiče dohodli i na době kratší či delší, například v případě malých dětí je doporučeno střídání po třech dnech, aby dítě netrpělo odloučením od druhého rodiče. Výjimečná není doba ani po čtrnácti dnech v případech, kdy se rodičům i dětem zdá doba jednoho týdne příliš krátká. Někdy mění dítě bydliště po týdnu, avšak jedno odpoledne uprostřed týdne stráví s druhým rodičem. Záleží vždy na konkrétní rodinné situaci.

Novák a Průchová (2007) rozumí střídavou péčí přesně vymezenou dobu, kdy je dítě svěřeno do péče jednoho rodiče a v jiné, časově srovnatelné době, je pak svěřeno do péče druhého rodiče. Soud vymezí práva a povinnosti obou rodičů v takto se střídajících úsecích. Původně se dále dle Průchové a Nováka zřejmě dle zahraničních vzorů očekávalo, že ke střídání dojde po měsíci, avšak praxe ukázala, že je možné střídání v kratším intervalu, a to i po týdnu.

Ze zákona tedy jednoznačně nevyplývá, v jakých časových intervalech by se měla střídavá péče realizovat. Pro stanovení intervalů je třeba zohlednit zejména individuální potřeby dítěte. Doba, po kterou bude dítě svěřováno do péče jednoho nebo druhého rodiče, je závislá zejména na věku dítěte, jeho osobnosti, vztahu ke každému z rodičů, apod. Dítěti by měl být zachován okruh jeho kamarádů a možnost pravidelně navštěvovat mimoškolní aktivity. Intervaly nemusí být stejné. Střídavá péče se tak může svým rozsahem fakticky blížit velmi rozsáhlému styku s nepečujícím rodičem (Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol., 2014).

6.2 Kritéria vhodnosti a okolnosti vylučující vhodnost střídavé péče

Dle veřejného ochránce práv (2017) hlavním vodítkem při zvažování rozhodnutí o svěření dítěte do střídavé péče by měl být *zájem dítěte na jeho zdravém psychickém vývoji* před právem rodičů podílet se zásadně stejnou měrou na péči o dítě. Střídavá péče není v zájmu dítěte, jestliže je v konkrétním případě zřejmé, že jej tento režim péče a výchovy nepřiměřeně zatěžuje a poškozuje ve vývoji například z důvodu *velké vzdálenosti bydlišť rodičů, nutnosti střídat dva školní kolektivy apod.* Na dítě nelze přenášet odpovědnost za fungování střídavé péče v tom smyslu, že se bude snažit všem vyhovět, uspět a nikoho (zejména rodiče) nezklamat.

Zájem dítěte, nikoliv zájem rodičů, popř. zájem jednoho rodiče při volbě střídavé péče akcentuje i Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. (2014). Obecně je dán zájem dítěte na tom, aby rozvodem nepřicházelo o jednoho z rodičů. Jestliže jsou však vztahy mezi rozvádějícími se rodiči značně vyhroceny a mění se v souboj o dítě, pak je třeba vždy pečlivě zvažovat, zda střídavá péče je za této situace v zájmu dítěte. Tam, kde se rodiče již delší dobu před rozvodem střídali v péči o dítě, např. s ohledem na své

pracovní vytížení, mohou být potřeby dítěte svěřením do střídané péče zajištěny lépe než svěřením do péče jednoho z rodičů.

V problematice střídané péče nedošlo k výrazné legislativní změně. V průběhu času však došlo k výraznému posunu v judikatuře soudů (zejména Ústavního) a problematiku střídané péče tak lze označit v současnosti za velmi dynamickou. Právní úprava péče o nezletilé a její interpretace soudy bude vždy podrobena věcné kritice nejenom ze strany odborníků a psychologů, ale i ze strany právních laiků právě s ohledem na to, že rodinné právo v zásadě každodenně zasahuje do života každého z nás. Ústavní soud v nedávné době vydal několik zásadních rozhodnutí týkajících se střídané péče. Jejich vyhlášení vyvolalo ve společnosti značný rozruch (Trávníček, 2015). Aktuální problematika včetně stanovisek veřejného ochránce práv je blíže popsána a specifikována v příloze č. 1 pod názvem Problematika střídané péče optikou judikatury a veřejného ochránce práv.

Pokud se rodiče rozhodnou pro střídanou péči, je nutné se především domluvit na zásadách a podmínkách, které vyplynuly z dosavadní praxe a psychologických poznatků. Zakouřilová (2014) zde uvádí i péči společnou, nicméně s ohledem na záměr této práce zabývat se péčí střídanou, klademe důraz právě na kritéria střídané péče.

Jedná se o následující kritéria:

- 1. Oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat a mají o výchovu zájem.*
- 2. Úprava musí vycházet z dohody rodičů a z jejich společné vůle a společného úsilí, neboť rodinná situace, která volbou této formy péče nastane, je poměrně náročná pro rodiče i dítě a předpokládá značnou toleranci, vyspělost a dobrou vůli obou rodičů. Kdyby totiž některý z rodičů se střídanou péčí nesouhlasil, docházelo by pravděpodobně mezi rodiči k velkým rozporům a střídaná výchova by nebyla v souladu se zájmy dítěte.*
- 3. Rodiče by měli být dohodnuti na tom, kdo z nich bude případně pobírat dávky státní sociální podpory.*
- 4. Je bezpodmínečně nutné, aby rodiče překonali pocity zklamání, křivdy, ublížení, někdy i nenávisti, které rozvodová situace přináší. Rodiče totiž spolu v těchto případech musí umět komunikovat, spolupracovat, být si vědomi nepostradatelnosti druhého partnera pro výchovu dítěte, umět i v těchto dost*

složitých poměrech dát dítěti pocit domova. V žádném případě nelze ani jednu z těchto forem chápat jako ústupek vzájemné rivalitě rodičů, ale jedná se o vyjádření kvalitního a pozitivního vztahu obou rodičů k dítěti. Rodiče si musí být vědomi, že i když došlo k rozpadu manželského nebo partnerského páru, rodičovský pár musí v zájmu dětí fungovat dál.

5. Rodiče musí být *schopni bez problémů navzájem plnit své finanční závazky*, jinak by vzájemné rodinné vztahy byly silně ohroženy.
6. Rodiče by si předem měli zodpovědět následující otázky:
  - *Kdo bude platit inkaso a nájem?*
  - *Kdo bude dětem kupovat oblečení, platit kroužky a zábavu?*
  - *Kdo bude udržovat společný byt?*
  - *Kde nechávat vzkazy, co se musí koupit, zařídit, objednat?*
  - *Jak se budou dělit prázdniny?*
  - *Kdo bude s dětmi o Silvestra, Vánocích? Kdo bude s dětmi slavit narozeniny?*
  - *Kdo půjde na rodičovské schůzky?*
7. Rodiče se musí dohodnout na *způsobu bydlení po rozvodu*. *Bydliště by mělo být tak blízko sebe, aby dítě mohlo navštěvovat stejnou školu, stýkat se se stejným okruhem kamarádů a věnovat se mimoškolním aktivitám*. Nelze totiž připustit, aby střídavá výchova narušila studium dítěte nebo jeho sociální vazby.
8. Důležitým předpokladem pro realizaci střídavé péče je také *přání dítěte*.

Dle Zakouřilové je rovněž třeba dbát na další skutečnosti, které jsou při zvažování střídavé péče důležité a je třeba je brát v potaz. Jedná se zejména o skutečnost v rámci dohody rodičů, *u kterého z nich bude mít dítě trvalé bydliště*. Jedno bydliště by mělo být označeno jako hlavní, i když rodiče to takto nevnímají. Střídavé uspořádání se totiž odborníkům jeví jako problematičké z hlediska budování ucelené identity dítěte, neboť dítě má vlastně dva domovy a v žádném z nich se nemusí cítit zcela doma. Mělo by proto přesně vědět, kam patří, mělo by dokázat jednoznačně odpovědět na otázku, kde bydlí, v opačném případě může být jeho identita ohrožena. Je třeba *vzít v potaz nové*

partnery rodičů – jak budou nápomocni, jak s dětmi vychází, jak budou reagovat na tuto zvláštní formu úpravy výchovy a jak jsou sami event. výchovně způsobilí. Dítě by mělo mít takové *povahové a osobnostní rysy*, které mu pomohou se s touto výjimečnou úpravou vyrovnat, mělo by být přizpůsobivé, ne příliš citlivé, nemělo by výraznějším způsobem preferovat jednoho z rodičů. Důležitým aspektem je i *věk dětí*, neboť dle názoru mnohých psychologů není střídavá péče vhodná pro děti raného školního věku, ale spíše pro děti starší. Této formě výchovy by měl odpovídat i *zdravotní stav dítěte* s tím, že by nemělo trpět žádnou závažnou nemocí, či takovým zdravotními potížemi, které by byly střídáním prostředí nebo i rozdílnými výchovnými přístupy zhoršovány.

Dle Matouška (2015) všeobecně přijímaným pravidlem je zásada, že v případě těžkých konfliktů mezi rodiči nemá být uspořádání střídavé péče užíváno, neboť děti, které se ocitnou uprostřed rodičovského konfliktu, prosperují velmi špatně a všechny potencionální výhody střídavé péče jsou rodičovským konfliktem zmařeny. Důkazem je výzkumná studie, na kterou Matoušek ve své publikaci odkazuje s tím, že děti jsou v těchto případech emočně nevyrovnané a s větší pravděpodobností mají problémy s chováním. Matoušek rovněž akcentuje, že pokud je střídavá péče výsledkem dohody obou rodičů a nezakládá se jen na rozhodnutí soudu, vede dle řady studií k dobré prosperitě dětí. Rodiče, kteří se shodli na střídavém uspořádání, referují o menší intenzitě konfliktů před rozvodem. Je tedy zřejmé, že častěji střídavou péči volí kooperativnější rodiče a jejich dobrá spolupráce pak zaručuje lepší prosperitu dětí.

Střídavou péčí a jejími úskalími se rovněž zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2012), a to ve spojitosti se sociálně-právní ochranou dětí. Střídavá péče je mnohými odborníky vyzdvižována jako ideální řešení porozvodových možností, avšak jen velmi málo je věnováno pozornosti podmínkám a kritériím, bez nichž by tato forma uspořádání nemohla fungovat. Skutečně fundovaní odborníci si jsou vědomi toho, že střídavá péče má svá úskalí a nebezpečí, že existují kontraindikace jejího stanovení. Mělo by být pravidlem, že ji nelze stanovovat bez pečlivého zmapování a vyhodnocení dosavadního vývoje rodiny (tzn. historie vzájemného chování a způsobu komunikace mezi členy rodiny), aktuálního stavu a reálných rizik dalšího vývoje.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR se shoduje s řadou dalších odborníků v tom, že střídavá péče je vhodná u rodičů, kteří i po rozchodu či rozvodu se na ní dobrovolně dohodnou, tolerují jeden druhého, vyrovnají se s tím, že ten druhý má jiného životního

partnera, jsou schopni spolu komunikovat s úctou, respektem, shodnou se na výchově, která má jasný řád a pravidla. Střídavá péče by neměla působit dětem problémy v jejich životě, rozdvojit výchovu, a to ani například tím, že by musely navštěvovat dvě školy, kde v každé mají vlastní rámcové programy a jejich výuka není jednotná, že by neměly stabilní skupinu kamarádů, že by musely omezovat v době, kdy jsou u druhého rodiče, svoje mimoškolní aktivity. I při mimořádně citlivém přístupu a maximální vstřícnosti obou rodičů klade střídavá péče, život ve dvou rodinách, na dítě v každém případě velké nároky. Při svěřování dětí do střídavé péče je proto nutné rozhodovat skutečně individuálně, nejen s ohledem na zájem dítěte, ale i na fakt, zda dítě zvládne zvýšené nároky s tím související, zda rodiče mají schopnost střídavou výchovu zvládnout.

Kdy lze tedy uvažovat o střídavé péči?

1. Jeví – li se v daném případě střídavá péče tou nejvhodnější formou uspořádání vztahů a výchovy po rozchodu či rozvodu rodičů.
2. Pokud je dítě starší než tři roky, resp. je schopno separace od mateřské osoby, se kterou má vytvořenou bezpečnou primární vazbu, a pokud má vytvořenou i bezpečnou sekundární vazbu s otcem.
3. Pokud má dítě možnost prožívat pozitivní zkušenost ze vzájemné kooperace a komunikace rodičů namísto konfliktu, tedy pokud v případě porozvodového konfliktu rodiče dostatečně pracují na takové spolupráci i pod vedením odborníka.
4. Pokud se rodiče připraví na proces, frekvenci, čas a způsob předávání dítěte podle jeho věku, potřeb a po pozitivně orientované přípravě dítěte na přechod a pobyt s druhým rodičem a návrat od něho.
5. Pokud oba rodiče při tomto pobytu zodpovědně dodržují stanovená pravidla a podmínky a uspokojivě kooperují při předávání.
6. Pokud v případě nedostatků konzultují případné problémy s odborníkem a řeší je s ním společně v trojici, resp. v některých indikovaných případech i se začleněním dítěte.
7. Pokud se nevyskytuje žádná forma ohrožení nebo násilí či jiného traumatizování dítěte ze strany rodiče a oba rodiče přiměřeně plní svou rodičovskou roli a

vytvářejí pozitivním způsobem svou specifickou vazbu s dítětem bez přenášení rodičovské kompetence druhého rodiče na sebe nebo bez pověření své rodičovské kompetence na jiné osoby v rodině (např. prarodiče, životní partnery).

Nutnými předpoklady pro realizaci střídavé péče jsou zejména:

- *Přiměřené osobnostní rysy rodičů* – normální lidé, schopni se domluvit (ne pouze ochotu k dohodě proklamovat, ale také tak činit) a schopni snést zmínku jeden o druhém bez záporně laděných komentářů či popuzování. Dítě se pak mezi nimi může cítit dobře a vyprávět druhému rodiči, jak se mělo s rodičem prvním.
- *Všichni zúčastnění včetně dětí a nových partnerů rodičů si takové uspořádání a řešení musí přát a spolupracovat.*
- *Vhodné sociální a prostorové poměry* v místě bydliště obou rodičů, aby dítě mohlo bez větších nesnází chodit do stejné školy a nepřerušovat své zájmové aktivity, které jej rozvíjí.
- *Neproblémová technická domluva rodičů na základních záležitostech dítěte* – na předávání, vybavení dítěte, praní prádla, pravidel u obou rodičů, co kdo bude hradit ze svých výdajů (dlouhodobé potřeby dítěte, školné, výlety, apod.) a dále domluva na trvalém bydlišti dítěte a případně kdo bude eventuálně pobírat sociální dávky.

Je nutné podotknout, že při zajišťování střídavé péče lze využít služeb specializovaných pracovišť, např. mediační služby, psychologické poradny, terapeutická centra, atd.

6.3 Specifika střídavé péče

Následující kapitola se bude zabývat institutem střídavé péče v podobě svých pozitiv a negativ a zmíníme se rovněž o atypické a asymetrické střídavé péči, které mohou napomoci v zachování dítěte být v kontaktu s oběma rodiči ve stejné míře. Je však třeba

zdůraznit, že tyto typy specifické střídavé péče se objevují v praxi jen velmi zřídka zejména pro svou množinu funkčních předpokladů, která musí být zachována.

6.3.1 Pozitiva a negativa střídavé péče

Matoušek (2015) uvádí, že hlavní devízou této formy porozvodového uspořádání je zejména skutečnost, že dítě i po rozvodu rodičů má možnost zažívat pokračující vztah a péči obou rodičů. Matoušek v publikaci odkazuje na různé výzkumné studie, které dochází k závěrům, že střídavá péče představuje pro rodiče menší zátěž než péče výlučná a vede k větší spokojenosti obou rodičů. Zamezuje častému prožitku ztráty u nerezidenčního rodiče a přetížení rodiče rezidenčního. Problémem spojeným se střídavou péčí je menší stabilita prostředí. Děti střídavě pobývají ve dvou prostředích, která se často liší stylem výchovy, případně i socioekonomickou úrovní a dalšími aspekty.

V předchozí kapitole již bylo zmíněno, že v souvislosti s kritérii pro realizaci střídavé výchovy je nutným předpokladem citová a osobnostní zralost rodičů, schopnost spolupráce, určitý nadhled a priority směrem k zájmu dítěte či dětí. Kompetentní osobou, která tyto skutečnosti musí posoudit, je zejména sociální pracovník – kolizní opatrovník, který je ustanoven v opatrovnickém řízení. V případě, že jsou dány vhodné podmínky pro střídavou péči a funguje dostatečná komunikace mezi oběma rodiči, může mít dle Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (2012) střídavá péče svá nesporná pozitiva, zejména:

- *redukuje porozvodové komplikace*
- *děti lépe prospívají a je zmírněn škodlivý účinek rozvodu na dítě*
- *umožňuje rodičům, aby předali dětem model slušné, civilizované domluvy a zároveň návod na to, jak lze prakticky a konkrétně spolupracovat za obtížných podmínek*
- *Oba rodiče zůstávají pro dítě stejně důležití, mohou se zastoupit, pomáhat si a při krizových situacích se mohou v péči o dítě nadstandardně angažovat. Rodič, který trvá pouze na výhradní péči, nikdy neví, kdy může vážně onemocnět, mít*

úraz či dokonce zemřít. V zájmu dítěte je, aby v takovém případě o něj mohl pečovat druhý rodič, se kterým má láskyplně oboustranný vztah.

- *Střídavá péče vyžaduje, aby rodiče nadřadili zájem dítěte nad uspokojení z možnosti pomstít se, ponižovat či potrestat druhého rodiče, tedy potlačit ty horší stránky lidské povahy a dát zelenou těm lepším. Z toho má prospěch nejen dítě, ale i celá společnost.*
- *Vyhovuje lépe potřebám dítěte. Dítě nemá potřebu degradovat nebo vytěsnit jednoho z rodičů. Dle míry svého nadání může dítě své schopnosti lépe rozvíjet, protože se obrací na jednoho či druhého rodiče podle toho, který rodič naplňuje více své kompetence.*
- *děti, které udržují láskyplné a smysluplné vztahy s oběma rodiči i po jejich rozvodu, mají výrazný náskok v procesu adaptace na rozvod rodičů*

Výhodami a nevýhodami střídavé péče se rovněž zabývají psychologové Novák a Průchová (2005), kteří uvádí, že odpůrci střídání poukazují zejména na nejednotnost výchovného působení. Domnívají se, že z dítěte se stane v podstatě bezdomovec, protože sotva si někde zvykne, už zase půjde jinam a bude situací neurotizováno. Pozitivním hlediskem při střídavé péči je dle psychologů zejména v dvoukariérových manželstvích optimální rozložení času, tzn., že jeden týden se rodič může věnovat převážně své práci a koníčkům, přátelům, druhý týden věnovat čas dítěti. Zároveň lze s nadsázkou říci, že si takto lze od povinností spojených s péčí o dítě v dobrém slova smyslu odpočinout a třeba po týdnu se na ně znovu těšit. Jde o předcházení „rodičovské vyhaslosti.“ Pokud se zaměříme na dítě, střídavá výchova omezuje pocit ztráty, a tím zvyšuje i sebeúctu dítěte. Při výchově jsou zachovány jak prvky vzoru ženského, tak i mužského, možnost ztotožnění a komunikace s ženským i mužským rodičovským vzorem.

6.3.2 Atypická střídavá péče

Jediná přijatelná forma střídavé výchovy funguje ta, že děti mají jeden domov a střídají se rodiče. Jen egoismus rodičů diktuje opak – rodiče mají své domovy, jen dětem ho seberou.

PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D.

Dle Trávníčka (2015) lze rozlišit dvě formy výkonu střídavé péče. První z nich je, že dítě se v určitém časovém intervalu stěhuje z domácnosti matky do domácnosti otce a naopak. Druhou formou je, že dítě žije v jediné domácnosti a v určeném časovém intervalu se u něj střídají jeho rodiče. Tato druhá varianta je více vnímána s ohledem na zájem dítěte a je pro dítě mnohem přijatelnější, neboť do jisté míry zaručuje stabilitu výchovného prostředí, dítě má pouze jeden domov a jedno zázemí a veškerá zátěž je přenesena na rodiče. Jak již bylo zmíněno na začátku kapitoly, s touto specifickou formou se však v praxi setkáváme jen velmi zřídka, neboť klade vysoké nároky na její realizaci. Trávníček dále uvádí, že z hlediska materiálních předpokladů tato forma předurčuje existenci tří bytů, resp. domácností. V jedné domácnosti by vyrůstalo dítě, kde by se střídali rodiče a pak by každý z rodičů musel mít druhý domov, kde by žil v době, kdy by se nestaral o dítě. Nutným předpokladem je i blízkost bydlišť rodičů s ohledem na svoje zaměstnání. Jako nejproblematictější vnímá Trávníček fakt, že při této formě péče by nesměl mít rodič s novým partnerem potomky, neboť by došlo k situaci, že by rodič musel opustit svoji novou rodinu v důsledku péče o své dítě.

6.3.3 Asymetrická střídavá péče

Dle Rusého (in Právo a rodina, 2018) asymetrická střídavá péče nalézá uplatnění v celé řadě případů. Velmi vhodná je zejména u malých dětí, zvláště pokud jeden z rodičů je s dítětem doma, druhý rodič je zaměstnán, dítě je v noci ještě kojeno, pak asymetrie úpravy je vynucena i objektivními faktory. Pracující rodič může mít dítě v péči častěji odpoledne a o víkendech, druhý rodič častěji v době pracovní aktivity druhého rodiče a

v noci. Pro dítě je výhodou zejména fakt, že tato úprava do značné míry kopíruje běžný výchovný model v úplných rodinách, kde se do péče o dítě zapojují oba rodiče. Dalším důvodem pro asymetrii je *vzdálenost bydlišť rodičů*. Dítě může být v péči jednoho rodiče častěji ve všední dny a méně o víkendech, u druhého rodiče může trávit častěji prodloužené víkendy, s možností domácí školní přípravy v jeden den v týdnu, aniž by musel být zatíženo dvěma školními kolektivy.

Dalšími případy mohou být, že *jeden z rodičů má nepravidelnou pracovní dobu, směnný provoz, služební cesty do zahraničí, nepravidelné zaměstnání*. Je zde však kladena podmínka optimální komunikace mezi rodiči s tím, že jeden z rodičů by měl druhému rodiči termíny své péče s ohledem na variabilitu zaměstnání oznámit se stanoveným předstihem a ve stanoveném rozsahu. Výhodou pro dítě je, že může profitovat z péče obou rodičů i při nestandardním pracovním vytížení rodičů. V praxi se může např. jednat o nastavení péče původně méně pečujícího rodiče každé úterý a středu po pracovní době do následujícího rána plus polovina víkendů. Taková úprava umožní dětem zachování co nejpodobnějšího výchovného prostředí po dobu řešení situace, zároveň všem zúčastněným se zadaptovat, přizpůsobit svůj život nové situaci a tím otevřít soudu prostor pro hledání a nalezení skutečně optimální péče o dítě.

Možné varianty úprav asymetrické střídavé péče jsou ilustrovány ve stejnojmenné příloze č. 3.

6.4 Institut střídavé péče pohledem odborníků

Střídavá výchova jistě není ideálním řešením, ale je zcela jistě nejlepším ze všech špatných.

PhDr. Václav Mertin

Zavedení institutu střídavé péče do českého právního systému rozdělilo laickou i odbornou veřejnost na dva protichůdné tábory – zastánce a odpůrce. Neexistuje jednotný názor na to, zda je či není střídavá péče tím nejvhodnějším řešením pro nejlepší zájem nezletilých dětí. Na knižním trhu existuje celá řada odborných publikací,

kteřé se tématem střídavé péče zabývají, rovněž se můžeme setkat s periodiky, které přináší nejrůznější polemiky a názory na střídavou péči jako jednu z možných porozvodových variant uspořádaní péče o dítě (Právo a rodina, Rodinné listy, apod.) Na webových stránkách rovněž vznikla různá občanská sdružení, která poskytují názory na danou problematiku z řad odpůrců či zastánců střídavé péče. Mezi nejznámější můžeme řadit JedenDomov.cz, prezentující se jako odpůrce střídavé péče a Střídavka.cz prezentující se jako zastánce střídavé péče. Dále se jedná např. o Spravedlnost dětem – sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů, obarodiče.blog.cz, Asociace neúplných rodin, Kde jsi, táto?, Liga otců, Šance dětem, atd.

Jedním z řad českých psychologů, který se věnuje tomuto tématu, je bezesporu Jeroným Klimeš (2009). Uvádí, že pro střídavou výchovu jsou vhodné pouze ti rodiče, kteří jsou schopni zachovat *výchovnou koalici*. Schopnost dohodnout se na střídavé péči považuje Klimeš za průkaz osobnostní zralosti rodičů. Pokud tedy rodiče nejsou schopni se dohodnout na tak zásadní věci jako je střídavá péče, nebudou schopni udržet výchovnou koalici ani v jiných oblastech. Z tohoto důvodu nemá smysl nařizovat střídavou výchovu proti vůli jednoho z rodičů. Klimeš se dále ve svém doporučení věnuje věku dětí, kdy je již vhodné střídavou péči nařídít a kdy ještě nikoliv. Je přesvědčen o tom, že nařídít střídavou výchovu v kojeneckém věku (tedy kolem jednoho roku věku dítěte), je pouze prosazování egoistických zájmů rozcházejících se rodičů. Naopak, u dětí kolem puberty a starších je zřejmé, že kooperující otec dokáže svou přísností a důsledností lépe prosadit pořádek a střídavá výchova při splnění všech podmínek může představovat pro dítě zisky. Orientačním kritériem pro dolní věkovou hranici v rámci střídavé péče je dle Klimeše vhodnost dítěte ne pro jesle, ale pro školku. Jakmile dítě bez problémů zvládá změnu autority z rodiče na učitelku a zpět, je zde možnost pro nastolení této varianty. Jedná se zhruba o období kolem třetího roku věku dítěte. Klimeš dále hovoří o *předávání dítěte s překryvem*, což znamená, že si oba rodiče při předávání dítěte přibližně na půl hodiny sednou a jsou schopni se domluvit, co by mělo dítě následující cyklus dělat.

Psycholožka Špaňhelová (in Právo a rodina, 2005) považuje téma střídavé výchovy za závažné a náročné. Z jejího pohledu je pro dítě naprosto přirozené, že mu „patří“ oba rodiče. V případě, že se rodiče rozejdou, podmínky pro úspěšnou střídavou péči musí být zejména schopnost domluvit se ve prospěch dítěte, domluvit se na podobných výchovných principech, neočerňovat jeden druhého, umět komunikovat o věcech

týkajících se dítěte, zachovávat podobné výchovné postupy, rodiče by před dítětem měli mluvit pravdu, měli by se tolerovat a respektovat, rodič by o druhém rodiči neměl hovořit negativně, atd. Z pohledu její dlouholeté psychologické praxe je největším kladem střídavé péče skutečnost, že se nezdeformuje a nezabrdí emocionální vývoj dítěte, i nadále se rozvíjí dětská důvěra, dítě stále zažívá ve své výchově roli a prvky výchovy mužské i ženské, identifikuje se s mužským i ženským vzorem. Dle Špaňhelové je tedy střídavá výchova zcela na místě, pokud jsou rodiče ochotni a schopni dodržet zásady ve vývoji a výchově výše uvedených.

II. Praktická část

7 Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce bude zmapovat a přiblížit různé varianty a modely realizace střídavé péče, její možný průběh a případné důsledky a dopady na nezletilé děti v negativním i pozitivním slova smyslu. Dílčím cílem je na základě analýzy případových studií rodin, kde se střídavá péče stále praktikuje nebo praktikovala, následného porovnání zjištěných skutečností s teoretickými východisky a obdobnými výzkumy, zformulovat doporučení pro poradenskou práci sociálních pracovníků vykonávajících sociálně-právní ochranu dětí a rodičům, kteří se potýkají s otázkou možné porozvodové úpravy péče v rámci střídavé výchovy, potažmo pro širokou odbornou i laickou veřejnost, která se o danou problematiku zajímá. Přínos bakalářské práce tedy shledáváme především v dílčích závěrech a výstupech, za jakých podmínek a kritérií je možné realizaci střídavé péče zejména rodičům a sociálním pracovníkům v pozici kolizního opatrovníka doporučit či zcela vyloučit, a to vždy s ohledem na zájem nezletilých dětí.

S ohledem na použitý kvalitativní výzkum jsou dílčí výzkumné otázky stanoveny v kapitole Analýza případových studií a následně zmíněny v závěru předkládané bakalářské práce.

8 Metodika výzkumného šetření

8.1 Použité metody

Pro výzkumnou část bakalářské práce byl zvolen kvalitativní výzkumný přístup. Jedná se o metodu vícečetné případové studie a sekundární analýzu dat. Dle Sedláčka (in Švaříček, Šedřová, 2007) patří v pedagogických vědách podobně jako v ostatních společenskovedních disciplínách případová studie k základním výzkumným designům. Detailní studium jednoho nebo několika případů je tradičně považováno za jeden

z možných způsobů, jak porozumět složitým sociálním jevům. Případová studie je empirickým designem, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů. Základem případového šetření musí být sběr skutečných dat vztahujících se k objektu výzkumu (případu). Případová studie patří z mnoha důvodů mezi samostatné a za dodržení určitých pravidel i spolehlivé a důvěryhodné výzkumné strategie.

O případové studii se zmiňuje rovněž Hendl (2008) jako o detailním studiu jednoho případu nebo několika málo případů. Zatímco ve statistickém šetření shromažďujeme relativně omezené množství dat od mnoha jedinců (nebo případů), v případové studii sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců. Jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.

Sedláček (in Švaříček, Šed'ová, 2007) dále uvádí, že přestože případová studie často využívá také metody používané v kvantitativních výzkumech, povahou a přístupem k analýze dat patří tato strategie jednoznačně ke kvalitativně orientovaným výzkumům. Jako kvalitativní design nemůže případová studie nikdy spoléhat na náhodný výběr. Vždy se jedná o záměrnou volbu, která je nezbytná proto, aby vybraný objekt měl vlastnosti, které chce výzkumník sledovat.

Pro výzkumnou část bakalářské práce byla vybrána vícečetná, v odborných publikacích i tzv. mnohonásobná případová studie nebo mnohopřípadová studie. Jedná se o výzkumy, v nichž se realizuje šetření u více, minimálně dvou, případů. Výsledky se navzájem porovnávají a nakonec vzniká závěrečná zpráva shrnující závěry ze všech zkoumaných případů. Design mnohonásobné případové studie má ve srovnání se studii jednotlivých případů své silné i slabší stránky. Mnohopřípadový design je celkově považován za více průkazný (Sedláček in Švaříček, Šed'ová, 2007). Hendl (2008) hovoří v souvislosti s mnohonásobnou případovou studii také jako o kolektivní případové studii a sděluje, že se jedná o hloubkové zkoumání více instrumentálních případů. Výzkumník věří, že sledováním více případů získá větší vhled do dané problematiky.

8.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výběrový soubor je tvořen pěti rodinami s nezletilými dětmi, u kterých byla nebo stále je realizována střídavá péče na základě opatrovnického soudního rozhodnutí. Jedná se o spisovou dokumentaci sociálních pracovníků vykonávajících sociálně-právní ochranu dětí (dále jen SPOD) obce s rozšířenou působností a v opatrovnické věci byli jmenováni soudem jako kolizní opatrovník pro účely hájení nejlepšího zájmu dítěte nebo dětí. Spisová dokumentace je v tomto případě vedena tak, že nezletilé děti stejných rodičů mají veden na úseku SPOD vždy jeden spis. Obsah spisové dokumentace je dán Spisovou směrnicí Ministerstva práce a sociálních věcí pod č. j. 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 a tvoří ji především spisový obal, který je označen vždy *spis Om* s příslušným číslem a jménem nebo jmény, datem narození a bydlištěm dětí, dále spisový přehled, záznamy o vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, individuální plán ochrany dítěte, přehledy návštěv dětí a rodičů, záznamy a protokoly o jednání s dětmi, rodiči, jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, záznamy z šetření, protokoly a rozhodnutí soudu a další písemnosti týkající se dítěte.

8.3 Způsob zpracování dat

Pro získání a následné zpracování dat byla cíleně vybrána spisová dokumentace pěti rodin (případů), kde obsahem bylo v určité časové ose svěření nezletilých dětí do střídavé péče svých rodičů a svoji strukturou tato dokumentace sloužila jako podklad pro studium a analýzu dokumentů výzkumné části bakalářské práce. Dalším kritériem pro cílený výběr byla skutečnost, aby spisová dokumentace vedená na OSPOD v době jmenování kolizního opatrovníka nebyla starší pěti let. Jednotlivé případy byly pečlivě prostudovány, na základě získaných informací byly následně zanalyzovány a zpracovány v případové studii.

Při studiu a analýze spisové dokumentace byly sledovány zejména skutečnosti, na základě jakých indicií a kritérií bylo dítě do střídavé péče svěřeno a zda úprava poměrů nezletilých dětí v rámci nařízení střídavé péče byla či je pro děti přínosem či nikoliv. Na konci každé případové studie se výzkumník krátkou reflexí snaží stručně vystihnout nejdůležitější poznatky o průběhu každého případu. Ve výsledné interpretaci dat jsou

pak v rámci porovnání případových studií a zjištěných specifík formulovány výstupy a doporučení pro sociální práci pracovníka OSPOD obce s rozšířenou působností, a to zejména, za jakých podmínek se jeví jako vhodné či nevhodné střídavou péčí podpořit či naopak vůbec nedoporučit.

S ohledem na povahu a citlivost zkoumané problematiky a skutečnost, že se jedná o reálné případové studie, z důvodu zachování anonymity a ochrany soukromí a osobních údajů všech účastníků byly jejich identifikační údaje změněny s tím, že budou používány pouze významy „chlapec“, „dívka“, „otec“, „matka“. Rovněž byla pozměněna i časová osa událostí a skutečná životní situace jejich aktérů, od kterých nebylo možné získat s ohledem na povahu zkoumané problematiky informovaný souhlas.

9 Případové studie

9.1 Případová studie rodiny A – dívka (11 let), chlapec (7 let)

Rodina je vedena v evidenci OSPOD od března roku 2013, kdy matka obou nezletilých dětí podala k místně příslušnému soudu návrh na zahájení řízení o úpravu poměrů pro dobu do a po rozvodu manželství rodičů a žádala svěřit obě nezletilé děti do střídavé péče svých rodičů. Manželství rodičů bylo uzavřeno v roce 1998, jednalo se o první manželství pro oba rodiče. Z manželství se narodila nejprve dívka, o čtyři roky později chlapec. Matka má středoškolské vzdělání s maturitou ekonomického směru, v době podání návrhu pracovala jako osoba samostatně výdělečně činná v oboru masáže a poradenství. Otec má vysokoškolské vzdělání, v době podání návrhu pracoval ve firmě vyrábějící svítidla jako obchodní referent. Rodina sdílela společnou domácnost do března 2012. Protože manželství rodičů vykazovalo již delší dobu neshody a nebylo spořádané, otec se ze společné domácnosti po dohodě odstěhoval na celoročně obyvatelnou chatu do chatové oblasti nedaleko města, ve kterém se rodina zdržovala. Již od této doby se rodiče byli schopni dohodnout na tom, že jak pro dobu do rozvodu manželství rodičů, tak i po rozvodu manželství rodičů se budou jejich nezletilé děti střídát u každého z rodičů v týdenních intervalech tak, že jeden týden budou v péči matky a druhý týden v péči otce. Na výživě a ostatních nákladech spojených s péčí a osobními výdaji nezletilých dětí se rodiče podílejí polovinou nákladů.

Nezletilým dětem byl místně příslušným soudem jmenován k zastupování v řízení o výchově a výživě pro dobu do i po rozvodu manželství rodičů kolizní opatrovník, který provedl sociální šetření v místě bydliště obou rodičů nezletilých dětí. Provedeným šetřením a pohovorem s rodiči bylo zjištěno, že otec bydlí na celoročně obyvatelné chatě o dispoziční velikosti 2+1, kde je vše potřebné k řádnému vývoji a výchově nezletilých dětí. Chata leží ve velmi hezkém místě nedaleko města, k chatě náleží pečlivě udržovaná zahrada. Dívka má k dispozici pokoj sama pro sebe, v dalším pokoji je chlapec společně s otcem. Matka zůstala bydlet po odchodu otce ze společné domácnosti v bytě o dispoziční velikosti 3+1, který byl rovněž kolizním opatrovníkem shledán zcela v pořádku a v souladu s řádnou výchovou a vývojem nezletilých dětí. Krátkým pohovorem s nezletilými dětmi bylo zjištěno, že jsou spokojené s aktuálním uspořádáním péče s tím, že jsou jeden týden u matky a jeden týden u otce. Velmi si

pochvalovaly zejména možnost trávení volného času na zahradě u otce v letním období a také společnost domácích zvířat. Rovněž souhlasně uvedly, že každý z rodičů se jim v tuto dobu věnuje více než v době, kdy bydleli všichni společně. Otec je do školy a školky a zpět vozí autem. Není to žádný problém, protože to mají od města nedaleko a základní i mateřská škola jim zůstane zachována. S ohledem na veškeré skutečnosti, které se kolizní opatrovník při svém šetření a pohovorech dozvěděl, doporučil místně příslušnému soudu při soudním jednání ve věci schválit dohodu rodičů. Poukázal zejména na skutečnosti, že střídatá péče v týdenním intervalu je fakticky praktikována již rok, oba rodiče mají vytvořeny adekvátní podmínky pro jejich výchovu, na všech podstatných skutečnostech ohledně nezletilých dětí jsou schopni se dohodnout, mají i podobné výchovné styly. Dalším, neméně důležitým faktem je to, že samy děti jsou ve střídání u rodičů spokojené, zachování střídaté péče si přejí i do budoucna, k oběma rodičům mají vytvořený kladný citový vztah.

Soud při svém rozhodování především zkoumal, zda je předložená dohoda rodičů v zájmu obou nezletilých dětí. Soud přihlédl ke všem okolnostem daného případu a po zhodnocení veškerých skutečností dohodu rodičů schválil, neboť dospěl k závěru, že střídatá péče je v zájmu dětí. Obě děti jsou jak u matky, tak i u otce spokojené a řádně prospívají. Soud se opíral zejména o skutečnost, že rodiče střídatou péčí již rok bez větších problémů praktikují, mají oba o výchovu opravdový zájem a jsou schopni se dohodnout na všech podstatných náležitostech v souvislosti s péčí o nezletilé děti.

Krátká reflexe z pohledu výzkumníka

V případě této rodiny bylo porozvodové uspořádání v rámci střídaté péče vhodným řešením pro nezletilé děti. Velkou roli zde sehrál především fakt, že střídatá péče již rok od rozdělení společné domácnosti fungovala, rodiče byli schopni se dohodnout, což svědčí o jejich adekvátních výchovných a osobnostních předpokladech. Oba rodiče měli pro řádný vývoj a výchovu vhodné podmínky, praktikují podobné výchovné styly. Důležitým kritériem zejména s ohledem na zájem nezletilých dětí je především fakt, že bydliště rodičů jsou od sebe na krátkou vzdálenost, dětem zůstala zachována stejná škola a školka, stejné volnočasové aktivity. Důležitým hlediskem při rozhodování o svěřeni do střídaté péče byl fakt, že oběma nezletilým dětem toto uspořádání vyhovuje, měly možnost si tuto variantu rok vyzkoušet a nečinilo jim to větších obtíží, na danou

situaci se velmi dobře adaptovaly. Jak soud, potažmo kolizní opatrovník shledal v zájmu nezletilých dětí, že řádně prospívají jak po fyzické, tak i psychické stránce, k oběma rodičům mají kladný citový vztah a i do budoucna tak zůstane zachována vazba na oba rodiče. Bude zastoupena jak mužská, tak i ženská role. Udržování vzájemných korektních vztahů mezi rodiči, spolupráce a dobrá komunikace mezi nimi, utváření pozitivního obrazu o druhém rodiči a jednotná výchovná koalice je důležitým předpokladem pro zachování střídavé péče i do budoucna.

9.2 Případová studie rodiny B – dívka (5 let)

Rodina je vedena v evidenci OSPOD od října roku 2017, kdy oba rodiče nezletilé dívky společně podali k místně příslušnému soudu návrh na svěření nezletilé dívky do péče a určení výživného pro dobu do a po rozvodu manželství rodičů. Rodiče žádají svěřit nezletilou dceru do střídavé péče. Manželství rodičů bylo uzavřeno v roce 2008. Od uzavření manželství se rodičům po čtyřech letech narodila dcera. Matka dosáhla vyššího odborného vzdělání v ekonomickém oboru, aktuálně pracuje v jedné místní firmě jako referentka, otec je vyučen v oboru truhlářském, je osobou samostatně výdělečně činnou. Manželství plnilo svoji funkci až do roku 2015. V průběhu roku 2016 však začalo docházet k rozkolům, které však nesouvisely s výchovou společného dítěte, nýbrž rodiče čelili vztahovým obtížím. V polovině roku 2016 došlo k úplnému odcizení rodičů a oddělili společnou domácnost s tím, že stále bydleli ve společném obydlí. Na počátku roku 2017 se matka ze společné domácnosti odstěhovala. Rodiče se vzájemně dohodli na rozvodu manželství a rovněž na porozvodové úpravě péče o nezletilou dceru s tím, že jeden týden bude v péči otce a druhý týden v péči matky. Dále se dohodli na tom, že se budou navzájem podporovat ve styku se svojí dcerou i v době, kdy jí jeden z rodičů nemá právě ve své péči a budou společně sjednávat možnosti kontaktu s druhým rodičem. Byli schopni se dohodnout i na finančních záležitostech s tím, že v případě neočekávaných výdajů je bude hradit ten z rodičů, u koho právě nezletilá dívka bude pobývat.

Nezletilé dívce byl místně příslušným soudem jmenován kolizní opatrovník k zastupování v řízení o svěření do péče a určení výživného pro dobu do a po rozvodu manželství rodičů nezletilé – svěření do střídavé péče obou rodičů. Ve svém návrhu

rodiče uvádí, že žijí se svými novými partnery ve vzdálenosti necelých osm kilometrů od sebe a navrhovaná střídavá úprava porozvodové péče je praktikována již pět měsíců bez větších obtíží, tedy od doby, kdy matka opustila společnou domácnost.

Provedeným šetřením kolizního opatrovníka v místě bydliště matky bylo zjištěno, že tato bydlí se svým novým partnerem a v lichém týdnu se svojí dcerou v nájemném bytě o dispoziční velikosti 3+1. Byt je zařízen novým moderním nábytkem, nezletilá dívka zde má k dispozici svůj vlastní samostatný pokoj, který je uzpůsoben dle jejích potřeb. Matka je gravidní a s partnerem očekává narození dalšího potomka. Matka při pohovoru uvedla, že střídavá péče probíhá bez jakýchkoliv obtíží, rodiče jsou schopni se domlouvat na všech záležitostech týkajících se nezletilé dcery. Rovněž po finanční stránce není větších obtíží. K partnerovi matce má nezletilá hezký vztah. Nezletilá dcera navštěvuje stejnou mateřskou školku, rodiče docházku zabezpečují zcela řádně. Opatrovník si v průběhu šetření všiml interakce mezi matkou a nezletilou dcerou. Dívka působila pohodovým dojmem, byla zde evidentní silná citová vazba k matce, když nezletilá po celou dobu seděla matce na klíně a mazlila se s ní.

Realizovaným šetřením kolizního opatrovníka u otce bylo zjištěno, že otec sdílí společnou domácnost se svojí novou partnerkou a v sudém týdnu s dcerou v rodinném dvoupatrovém domě. Tento je zařízen v moderním stylu, v horním patře má nezletilá dcera k dispozici svůj samostatný dětský pokoj. Otec uvedl, že podaný návrh a jeho obsah odráží aktuální situaci a rovněž potvrdil skutečnost, že střídavá péče probíhá bez jakýchkoliv obtíží. Jsou schopni se s matkou domlouvat operativně na všech podstatných skutečnostech ohledně nezletilé dcery. Vzájemně se s matkou podporují v tom, že když je nezletilá u jednoho rodiče, s druhým rodičem je dcera v kontaktu telefonicky. Dle vyjádření otce dceři nečiní větších obtíží týdenní odloučení, na druhého rodiče se vždy po týdnu těší, k oběma má nezletilá vytvořen velmi hezký a vřelý citový vztah. Také s přítelkyní otce si nezletilá rozumí. V rámci interakce s otcem nezletilá působila zcela přirozeně, vesele, byla zde evidentní silná citová vazba. Ve svém pokoji se cítila velmi dobře, ukazovala hračky. Otec uvedl, že se jí po matce nestýská, spí sama ve své posteli, potřebuje však mít otevřené dveře do ložnice, aby jí byl otec nablízku. Opatrovníka rovněž zajímalo, zda budou rodiče do budoucna schopni dohodnout se i na jednotné základní škole pro nezletilou v souvislosti s nástupem povinné školní docházky. Oba rodiče shodně uvedli, že již mají souhlasně základní školu pro nezletilou

vybranou, bude navštěvovat jednu školu, kdy rodiče se budou po týdnu střídat v dovážení do školy a zpět a v zabezpečování domácí přípravy.

Po zjištěných skutečnostech kolizní opatrovník doporučil místně příslušnému soudu dohodu rodičů v rámci střídavé péče schválit. Po provedeném šetření v místě obou bydlišť rodičů, pohovorech i sledováním interakce mezi rodiči a nezletilou opatrovník vyhodnotil, že tato dohoda je zcela v souladu s oprávněnými zájmy nezletilé. Rodiče mají pro nezletilou dceru vytvořené adekvátní podmínky pro její řádný vývoj a výchovu, jejich osobnostní profily i rodičovské kompetence jsou na dobré úrovni. Jsou schopni se dohodnout na všech podstatných skutečnostech ohledně nezletilé dcery. Nezletilá v obou prostředích řádně prospívá, jak po fyzické, tak i psychické stránce, velkou roli zde dle opatrovníka hrají i charakterové vlastnosti samotné nezletilé dívky, která se na střídání v týdenních intervalech velmi rychle s ohledem na svůj věk adaptovala. Zcela evidentní při šetření byl fakt, že k oběma rodičům má vytvořenou kladnou a velmi silnou citovou vazbu a rodiče mají opravdový zájem se podílet na péči a řádné výchově nezletilé. Důležitým faktorem je i skutečnost, že oba rodiče mají podobný životní standard i po rozdělení společné domácnosti a pro svoji dceru vytvořili adekvátní zázemí tak, aby se nezletilá cítila v obou prostředích dobře. Opatrovník podpořil dohodu rodičů i s ohledem na skutečnost, že fakticky se střídavá péče v této době téměř půl roku realizovala, nezletilá si ji mohla vyzkoušet a tento interval vyhovuje jak nezletilé, tak i oběma rodičům. Místně příslušný soud se v průběhu jednání ztotožnil se stanoviskem opatrovníka a shledal dohodu rodičů v zájmu nezletilé, přičemž dohoda rodičů v rámci střídavé péče byla schválena.

Krátká reflexe z pohledu výzkumníka

I tato případová studie dokazuje, že realizace střídavé péče je za určitých předpokladů velmi prospěšná zejména s ohledem na zájem nezletilé, které byly zachovány oba rodičovské vzory. Nutno říci, že každý případ je důležité posuzovat vždy individuálně. Vodítkem pro podporu a následné schválení dohody rodičů v porozvodovém uspořádání střídavé péče byly v tomto případě zejména skutečnosti, že oba rodiče jsou schopni optimální komunikace a v souvislosti s výkonem jejich rodičovské odpovědnosti byli schopni se na všech podstatných skutečnostech dohodnout bez jakéhokoliv zásahu jiných institucí. Zřejmě zde sehrál velkou roli i fakt, že oba rodiče měli v době podání návrhu vyřešené vztahové problémy z minulosti, kdy oba již měli nové partnery a

zázemí, nezletilá oba partnery svých rodičů přijala bez větších obtíží s akcentem na charakterové vlastnosti nezletilé, která se velmi dobře na nové podmínky adaptovala. Možná i proto, že rodiče vytvářejí nezletilé pozitivní obraz o druhém rodiči a v době trávení týdenního intervalu u jednoho z nich kompenzují nepřítomnost druhého rodiče alespoň telefonickým kontaktem. Lze se tedy domnívat, že osobnostní profily obou rodičů jsou na vysoké úrovni. Z pohledu opatrovníka je důležitým předpokladem pro následné potvrzení střídavé péče fakt, že rodina má tuto variantu již po nějakou dobu vyzkoušenou, rodičům a zejména nezletilému dítěti tato varianta vyhovuje. Poté je možné s největší pravděpodobností i do budoucna očekávat úspěšnost realizace střídavé péče.

9.3 Případová studie rodiny C – chlapec (3 roky)

Rodina je vedena v evidenci OSPOD od počátku roku 2017. Matka chlapce podala k místně příslušnému soudu návrh na vydání předběžného opatření v rámci svěřeni chlapce do své výlučné péče a rovněž žádá upravit styk s otcem nezletilého. Chlapec se narodil z partnerského svazku svých rodičů. Matka dosáhla středoškolského vzdělání v oboru zdravotní sestra, otec má vzdělání uměleckého směru. Zpočátku rodina sdílela společnou domácnost, nicméně otec dle vyjádření matky po narození syna upřednostňoval svoji práci a kamarády před výchovou a péčí o syna. Matka z velké části vychovávala a pečovala o svého syna sama. Z důvodu rozdílnosti názorů, celkového přístupu k rodinnému životu a po dlouhotrvajících neshodách mezi rodiči matka následně společnou domácnost i s nezletilým synem opustila a přestěhovala se ke svým rodičům do třista kilometrů vzdáleného venkova, kde ji rodiče s výchovou syna vypomáhali. Matka si posléze našla nového partnera, a protože měla zájem na častém kontaktu syna se svým otcem a vytvoření pevné citové vazby, našli si s partnerem nájemní byt ve stejném městě, odkud se matka nedávno předtím odstěhovala. Po dvou měsících s otcem uzavřeli za podpory mediační služby dohodu o úpravě péče o jejich syna, kterou však dle vyjádření matky otec opakovaně porušoval tím, že se v rámci realizace kontaktu za synem nedostavoval a kontakt delegoval na svoji matku, se kterou sdílel společnou domácnost. Mediační dohoda byla nastavena v rámci týdenního režimu s tím, že v jednom týdnu bude chlapec tři dny v péči otce a čtyři dny v péči matky,

v druhém týdnu obráceně, tedy tři dny v péči matky a čtyři dny v péči otce. Tato dohoda však byla koncipována tak, že v době, kdy bude chlapec v péči otce, tento si chlapce vždy ráno vyzvedne a ve večerních hodinách ho vrátí zpět matce, neboť matka v té době ještě svého syna kojila. Mediační dohoda po nějakou dobu takto nastavená s určitými obtížemi fungovala. Protože matce po nějaké době uplynula lhůta k vypovězení nájemní smlouvy a dle matky si na život ve městě s přítelem nezvykli, hledali bydlení v přilehlém venkovském okolí. Toto se však matce zejména z finančních důvodů nepodařilo a proto se rozhodla společně se svým přítelem, že se vrátí zpět na venkov ke svým rodičům, kde si opraví domek a zde bude svého syna vychovávat. Matka si byla vědoma, že z tohoto důvodu již nebude možné dodržovat mediační dohodu a zároveň předpokládala, že otec s trvalým odstěhováním mimo město do vzdálenosti třista kilometrů nebude s ohledem na syna souhlasit.

V rámci podání návrhu matkou na vydání předběžného opatření byl místně příslušným soudem jmenován kolizní opatrovník. Pohovorem s matkou a šetřením v místě faktického bydliště bylo zjištěno, že matka má vytvořeny adekvátní podmínky pro řádný vývoj a výchovu svého syna. I nadále má zájem podporovat kontakt otce se synem, nicméně přála by si, aby si syn s ohledem na svůj nízký věk na přespávání u otce postupně navykal, zpočátku přes jednu noc, posléze na více nocí, neboť chlapec na delší přespávání u otce bez matky není zvyklý, naopak je velmi silně fixován na matku. Dle předpokladu matky otec s přestěhováním syna na venkov zásadně nesouhlasil, vadí mu, že matka porušila nastavenou mediátorskou dohodu. Otec naopak uvádí, že syn na něho zvyklý je, mají k sobě vytvořenou silnou citovou vazbu, doprovázel ho v době kontaktu na zájmovou činnost, rovněž pro syna má vytvořené podmínky pro řádnou výchovu a vývoj. Otec přiznává, že jeho zaměstnání je nepravidelné, nicméně v této době mu může vypomoci jeho matka, babička nezletilého, která s nimi sdílí společnou domácnost a ke které má syn rovněž vytvořen velmi hezký vztah. Opatrovník navrhl místně příslušnému soudu návrh matky na vydání předběžného opatření po posouzení všech skutečností zamítnout s tím, že oba rodiče jsou vedeni ke smířčímu řešení. Soud se následně se stanoviskem opatrovníka ztotožnil a návrh matky zamítnul.

Opatrovník neprodleně oba rodiče vyzval, aby se dostavili k jednání v rámci možného sepsání mimosoudní dohody o úpravě styku s chlapcem do doby pravomocně vykonatelného rozsudku. I přesto, že se opatrovník snažil oba rodiče vést ke smířčímu jednání zejména s ohledem na zájem nezletilého, dohoda podepsána nebyla. Výsledkem

byla pouze shoda rodičů v tom, že bude realizován kontakt syna s otcem vždy každý sudý víkend v měsíci vždy od pátku do pondělí. Otec s navrhovanou variantou nesouhlasí, nicméně uvedl, že ji takto prozatím akceptuje. Otec v ostatních navrhovaných variantách nepřipustil žádnou shodu.

Následně byl místně příslušným soudem jmenován kolizní opatrovník k zastupování v řízení o svěření do péče a určení výživného nezletilému dítěti narozenému mimo manželství rodičů a o úpravě styku s nezletilým. Krátce po jednání obou rodičů na OSPOD se otec domáhá předběžným opatřením svěřit nezletilého do střídavé péče s týdenním intervalem. Střídavá péče se v podstatě dle otce realizovala i v minulosti, avšak v jiném režimu. Sděluje, že má stejná práva jako matka, která bez jeho svolení opustila s nezletilým město a přestěhovala se na venkov ke svým rodičům, zároveň nahlásila bez jakékoliv domluvy syna do školky, změnila bydliště nezletilému a zabraňuje tak otci, aby se nadále mohl stejnou měrou podílet na výchově svého syna. Matka oponuje tím, že rozhodně nebrání nezletilému ve styku se svým otcem, nicméně nezletilý po realizaci kontaktu s otcem bývá velmi plačtivý, adaptace na přechod mu činí potíže, problémů se změnou v chování syna si začínají všimnout i ve školce. Při předávání nezletilého bývá otec na matku často vulgární a arogantní, komunikace mezi nimi lze považovat za vyhrocenou. Opatrovník na základě všech zjištěných skutečností vyhodnotil, že návrh otce je nedůvodný, neboť rodiče akceptují a dodržují prozatímní styk v rámci společného jednání na OSPOD. Otec má možnost se podílet na výchově svého syna, i když ne v takovém rozsahu, jak sám navrhuje. Opatrovník se domnívá, že střídavá péče v rozsahu, jak navrhuje otec, je s ohledem na nízký věk nezletilého, značnou vzdálenost mezi rodiči a vyhrocené komunikace mezi rodiči neakceptovatelná a není v zájmu nezletilého. I v tomto případě se místně příslušný soud se stanoviskem opatrovníka ztotožnil a návrh otce zamítnul.

Místně příslušný soud následně v řízení ve věci samé svěřil nezletilého do výlučné péče matky a s otcem stanovil styk v intencích doposud realizovaného kontaktu, tedy vždy v sudý víkend od pátku do pondělí. Otec nezletilého rozsudek prvoinstančního stupně napadl a v zákonné lhůtě podal proti němu odvolání k příslušnému Krajskému soudu. Odkazuje především na skutečnost, že v projednávaném řízení bylo zjištěno, že oba rodiče mají stejně dobré výchovné předpoklady pro řádnou výchovu a péči o syna. Soud prvoinstančního stupně bral na zřetel dvě skutečnosti, a to nízký věk dítěte a velkou vzdálenost bydlišť rodičů a otec argumentuje tím, proč tedy nemohl být nezletilý svěřen

do výlučné péče otce a nikoliv matky, když matka opustila svévolně do té doby stálé výchovné prostředí nezletilého. Dále otec odkazuje ve svém vyjádření i na nálezy Ústavního soudu.

Opatrovník v této věci ve svém vyjádření i nadále zaujímal stanovisko ve stejném znění, tedy že vzhledem k věku, vyhrocené komunikaci mezi rodiči a značné vzdálenosti obou bydlišť se prozatím nejeví nařízení střídaté péče jako vhodná varianta a navrhnul potvrdit rozsudek prvoinstančního stupně. Odvolací soud změnil výrok rozsudku soudu I. stupně s tím, že svěřil nezletilého do střídaté péče obou rodičů s týdenním intervalem. Rozhodujícími důvody pro toto rozhodnutí byly zejména skutečnosti, že nezletilý je zvyklý od útlého věku na péči obou rodičů, je sice nízkého věku, nicméně bylo přihlédnuto k faktu, že již navštěvuje mateřskou školku a do kolektivu se přes počáteční obtíže zapojil. I přesto, že se jedná o značnou vzdálenost bydlišť, rozšířený styk se bez větších obtíží realizuje a nic tedy nebrání tomu, aby byl nezletilý do střídaté péče svěřen. Určitá zátěž nezletilého spojená s převozem je kompenzována skutečností, že nezletilý má zachovanou vazbu na oba rodiče a je rovněž akcentován mužský i ženský prvek. Po čtvrt roce od nařízení střídaté péče kontaktuje matka nezletilého OSPOD s prosbou o poskytnutí kontaktu na odbornou psychologickou pomoc pro svého syna, u kterého se začaly objevovat neurotické potíže v souvislosti s nařízenou střídatou péčí...

Krátká reflexe z pohledu výzkumníka

Tato případová studie demonstruje skutečnost, že i přes vyhrocenou komunikaci rodičů, značnou vzdálenost bydlišť a nízký věk chlapce rozhodl odvolací soud o nařízení střídaté péče v týdenním intervalu. Pro odvolací soud byly rozhodné ty skutečnosti, že i přes nízký věk nezletilého již navštěvuje předškolní vzdělávání a po počátečních obtížích se nakonec na nové podmínky adaptoval, rovněž dalším kritériem byla skutečnost, že chlapec je na péči obou rodičů zvyklý, oba rodiče mají opravdový zájem o nezletilého pečovat a mají k tomu vytvořeny podmínky. Oba jsou výchovně způsobilí, byť netvoří jednotnou výchovnou koalici a jejich odlišný přístup k životu je zcela zřejmý. Vzdálenost bydlišť a převoz nezletilého je dle odvolacího soudu kompenzován tím, že chlapec má řádnou péči a lásku od obou rodičů a jsou zachovány oba rodičovské vzory. Zda bylo nařízení střídaté péče v tomto případě vhodné řešení, ukáže čas. Je otázkou, jakým způsobem se chlapec s týdenním intervalem střídaté péče a odloučením od druhého rodiče vyrovná a bude hodně záležet na jeho charakterových vlastnostech.

Důležitým faktorem jsou rovněž osobnostní profily rodičů a to zejména s ohledem na skutečnost, aby byli schopni vytvářet pozitivní obraz o druhém rodiči a neřešili svoje osobní problémy přes svého syna. Do budoucna bude také nutné dohodnout se na výběru základní školy, což bude pro rodiče další zatěžkávací zkouškou s ohledem na značnou vzdálenost bydlišť.

9.4 Případová studie rodiny D - chlapci, dvojčata (10 let)

Rodina je vedena v evidenci OSPOD od konce roku 2015, kdy matka podala k místně příslušnému soudu návrh na určení výchovy a výživy k nezletilým dětem s tím, že žádá svěřit chlapce do své výlučné péče a otcí stanovit výživné. Dvojčata se narodila z partnerského vztahu, který byl zpočátku spořádaný. Matka dosáhla středního odborného vzdělání v oboru zdravotní sestra a je zaměstnána ve svém oboru, otec je vyučen v oboru zedník a pracuje jako osoba samostatně výdělečně činná. V průběhu roku 2013 otec nezletilých dětí ze společné domácnosti z důvodu neshod a častých hádek s matkou odešel a přestěhoval se do rodinného domku na vesnici nedaleko původního bydliště nezletilých. V souvislosti s podaným návrhem byl místně příslušným soudem jmenován kolizní opatrovník, který provedl sociální šetření v místě bydliště nezletilých dětí a rovněž vedl pohovor s matkou i oběma chlapci. Bylo zjištěno, že matka má vytvořeny vhodné podmínky pro řádnou výchovu a vývoj nezletilých, domácnost je vedena v čistotě a pořádku. Pohovorem s oběma chlapci bylo zjištěno, že mají vytvořen citový vztah k oběma rodičům, nicméně více času tráví s matkou a rovněž k ní mají bližší vazbu. S otcem se stýkají v jeho rodinném domě.

S ohledem na skutečnost, že došlo k průtahům v soudním jednání z důvodu špatného zdravotního stavu otce chlapců, který se nemohl soudních jednání účastnit, matka podala k místně příslušnému soudu návrh na vydání předběžného opatření. Jmenovaným kolizním opatrovníkem pro toto řízení bylo shledáno, že je v zájmu obou chlapců, aby byly zatímně poměry upraveny a podpořil návrh matky, aby byli chlapci zatímně do péče matky svěřeni a otcí stanoveno výživné. Místně příslušný soud se se stanoviskem opatrovníka ztotožnil a nezletilí byli předběžným opatřením do výlučné péče matky svěřeni.

Při následujícím soudním jednání, kdy byl již přítomen i otec, bylo v rámci jeho účastnické výpovědi zjištěno, že s návrhem matky nesouhlasí a žádá svěřit obě děti do střídavé péče v týdenním intervalu. Odůvodnil to tím, že od narození o děti pečoval stejnou měrou jako matka, podílel se na jejich výchově, a to zejména z důvodu, že se jedná o dvojčata a logicky s nimi bylo více starostí a péče. Oba chlapci k němu mají vytvořen hezký vztah. Provedeným šetřením u otce bylo zjištěno, že má odpovídající podmínky pro řádný vývoj a výchovu obou nezletilých synů. Místně příslušný soud nicméně návrhu otce nevyhověl a rozhodl následně ve věci samé o svěření obou nezletilých chlapců do výlučné péče matky, a to i s ohledem na jejich přání. Otec se v zákonné lhůtě proti rozsudku odvolal. Odůvodnil to zejména skutečností, že soud prvoinstančního stupně se vůbec nezabýval možností svěřit děti do střídavé péče. Nebylo rovněž odůvodněno, proč byli chlapci svěřeni právě do péče matky, když v rámci důkazního řízení bylo zjištěno, že oba rodiče jsou výchovně kompetentní a oba rodiče mají vytvořeny vhodné podmínky pro řádnou výchovu a vývoj nezletilých.

V průběhu dalšího mezidobí bylo opětovně hovořeno kolizním opatrovníkem s oběma nezletilými chlapci, kteří shodně uváděli, že si přejí být v péči své matky a s otcem se stýkat o víkendech. Následně se otec s oběma chlapci dostavil na OSPOD s tím, že si přejí nezletilí hovořit s opatrovníkem. Chlapci nezávisle na sobě uvedli, že si to rozmysleli a přejí si, aby mohli být ve střídavé péči, týden u otce a týden u matky, nicméně jeden z chlapců poté opět své stanovisko změnil. Posléze však vyplynulo na povrch, že ze strany otce docházelo k manipulaci obou chlapců, kteří byli nuceni sdělovat přání jejich otce. Opatrovník ve svém vyjádření k odvolacímu soudu jednoznačně vyjádřil své stanovisko s tím, že s ohledem na získané informace je zřejmé, že vztah rodičů je vážně narušen a komunikace mezi nimi probíhá výhradně prostřednictvím dětí, čímž je na nezletilé přenášena povinnost rodičů. Z provedených pohovorů s nezletilými je patrné, že mají rádi oba rodiče, výchovně je respektují, nicméně více tíhnou k matce a přejí si být v její péči, neboť přání chlapců být ve střídavé péči bylo spíše přáním jejich otce. I přesto, že opatrovník navrhoval odvolacímu soudu potvrdit rozsudek prvoinstančního stupně, odvolací soud se s názorem opatrovníka neztotožnil a rozhodl o střídavé péči v rozsahu týdenního intervalu. Matka se po vynesení rozsudku dostavila na OSPOD. Ze strany opatrovníka jí bylo sděleno, že je nutné rozhodnutí soudu respektovat a střídavou péči si vyzkoušet a získat objektivní náhled, neboť v praktickém ohledu tento model nemají vyzkoušený.

Po nařízení střídavé péče se začaly vyskytovat problémy. Dle vyjádření matky nezletilí střídavou péčí nechtějí, nevyhovuje jim, u jednoho z nich se dokonce začaly projevovat kázeňské problémy ve škole spojené s agresivitou vůči ostatním spolužákům. Na doporučení opatrovníka s nimi matka začala navštěvovat odbornou psychologickou péči. Rovněž absence komunikace mezi rodiči, kteří zásadní informace sdělují přes syny a přenáší na ně tak svoji rodičovskou odpovědnost, nemá dobrý vliv na řádný psychický vývoj nezletilých. OSPOD se snažil zmírnit komplikace v rodině s tím, že byla mezi rodiči sepsána mimosoudní dohoda o základních pravidlech v komunikaci a záležitostech týkajících se nezletilých tak, aby vyhovovala všem stranám. Mimosoudní dohoda však přestala být nedlouho poté ze strany otce akceptována a otec od ní odstoupil.

Další potíže na sebe nenechaly dlouho čekat. U druhého ze synů se výrazně zhoršil prospěch, začal trpět nespavostí, která se začala vyskytovat z důvodu adaptace na změnu v péči. Situace dospěla tak daleko, že oba chlapci se dostavili do kabinetu k jednomu z pedagogických pracovníků a žádali o pomoc se zrušením střídavé péče. Dle jejich vyjádření otec nezastává řádnou výchovu, nezabezpečuje řádně zdravotní péči, chlapcům se zhoršil zdravotní stav, když oba jsou sledováni na alergologii. Často se stává, že v týdnu, kdy jsou u otce, ten odjede se svou přítelkyní pryč a chlapce nechává doma samotné. Rodiče si mezi sebou i nadále nepředávají zásadní informace týkající se nezletilých dětí, v korespondenci se spíše vzájemně napadají a vyčítají si různé věci spojené s minulými zážitky, kdy ještě sdíleli společnou domácnost. Matka obou nezletilých synů je s ohledem na současný nepříznivý stav a vývoj situace rozhodnuta opětovně podat návrh na změnu výchovného prostředí v rámci svěřeni do její výlučné péče, a to i s ohledem na přání obou nezletilých chlapců.

Krátká reflexe z pohledu výzkumníka

Striktně nařízená střídavá péče v této případové studii zjevně nebyla vhodným řešením. Rodiče od počátku oddělení společné domácnosti nebyli schopni mezi sebou komunikovat alespoň v rámci standardní úrovně a svoji rodičovskou odpovědnost přenášeli na své syny s tím, že je zatahovali do svých osobních problémů a nevyřešených vztahových potíží. Neprokázali tedy svoji rodičovskou kompetenci a kladný osobnostní profil. Ani za následné dopomoci OSPOD, který podporoval a motivoval rodiče k tomu, aby vytvářeli o druhém rodiči pozitivní obraz a nezatahovali

děti do svých osobních sporů, se nepodařilo situaci uklidnit a stabilizovat. Pokračující rodičovský konflikt a spory rodičů měly negativní vliv na psychický vývoj obou chlapců, které se u obou začaly projevovat v podobě zhoršení prospěchu ve škole, nespavostí, zhoršením fyzického vývoje a agresivními projevy vůči spolužákům, které se do té doby v chování nevyskytovaly. Vyústěním této situace je, že chlapci začali navštěvovat psychologickou odbornou pomoc, aby se s nároky na ně kladenými alespoň částečně vyrovnali. Dalším nevhodným faktorem byla skutečnost, že otec negativně ovlivňoval oba chlapce a podroboval je manipulativním technikám, když se je snažil přesvědčit o tom, že střídavá péče pro ně bude nejlepším možným řešením a chtěl, aby stejné stanovisko zastávali i při pohovorech s opatrovníkem. S ohledem na veškeré skutečnosti se lze domnívat, že v daném případě nebyla střídavá péče tou nejvhodnější formou uspořádání vztahů a výchovy po rozchodu rodičů. Překážkou rozhodnutí soudu o svěřeni dětí v rámci této varianty se z pohledu opatrovníka jeví neschopnost rodičů dohodnout se na jednotném výchovném postupu a na celkových podmínkách střídavé péče. Velmi důležitým kritériem je i přání dítěte nebo dětí. V případě, že jsou již na takové úrovni, kdy si samy děti dokáží vyhodnotit klady a zápory střídavé péče, je důležité na jejich přání brát zřetel. Z uvedeného vyplývá, že důležitým předpokladem pro fungování střídavé péče je zejména skutečnost, že všichni členové rodiny jsou k této variantě nastaveni, přejí si ji, jsou schopni vzájemně kooperovat, byť například i za podpory specializovaných pracovišť a odborných služeb. Je třeba brát ohled na individuální potřeby dítěte, zda je schopno v rámci svých charakterových vlastností zvýšené nároky kladené v rámci střídavé péče zvládnout, stejně tak, jako jeho rodiče.

9.5 Případová studie rodiny E – dívka (9 let), chlapec (7 let)

Rodina je vedena v evidenci OSPOD od roku 2012, kdy otec nezletilých dětí podal návrh na úpravu poměrů. Obě děti se narodily za doby trvání manželství, které bylo zpočátku velmi spokojené. Rodina bydlela v novostavbě rodinného domu na venkově. Matka dosáhla středoškolského vzdělání v ekonomickém směru a pracuje ve firmě jako administrativní pracovnice, otec dětí vystudoval vysokou školu technického zaměření, je zaměstnán ve firmě zabývající se jeho oborem. Oba rodiče se rovným dílem podíleli na výchově svých dětí, zabezpečovali jejich potřeby, k oběma rodičům si děti vytvořily

velmi kladný citový vztah. V průběhu manželství rodičů však následně začalo docházet k postupnému ochladnutí citů, manželství se stalo pouze formálním svazkem. Rodiče se dohodli, že tuto situaci vyřeší rozvodem.

Místně příslušný soud jmenoval kolizního opatrovníka, který prošetřil poměry na straně obou rodičů. Šetřením a pohovorem bylo zjištěno, že rodiče se dohodli na svěřeni dětí do výlučné péče matky, rovněž tato dohoda koresponduje s přáním obou dětí. Rodiče shodně uvedli, že budou schopni se do budoucna domlouvat i na kontaktu dětí s otcem. Prozatím sdílí stále společnou domácnost, nicméně matka se s dětmi bude stěhovat do bytu ve městě v blízkosti současného bydliště. Opatrovník v rámci soudního jednání s ohledem na zjištěné skutečnosti podpořil dohodu rodičů a navrhnul ji schválit. I soud po vyhodnocení všech podstatných náležitostí naznal, že dohoda mezi rodiči je v zájmu nezletilých dětí a svěřil oba nezletilé do péče matky, otcí stanovil výživné. Následně bylo manželství rodičů rozvedeno.

Na podzim roku 2014 byl místně příslušným soudem opětovně ustanoven kolizní opatrovník ve věci nového návrhu obou rodičů v rámci změny výchovného prostředí obou nezletilých dětí, kdy rodiče žádají schválit dohodu o střídavé péči. V návrhu uvádí, že střídavá péče funguje bez problémů již půl roku, děti bývají týden u otce a týden u matky. Realizovaným šetřením u obou rodičů bylo zjištěno, že mají vytvořeny adekvátní podmínky pro řádný vývoj a výchovu svých dětí. Bydliště jsou vzdálena jen pár kilometrů od sebe, děti navštěvují i nadále stejnou školu a mají stejný okruh kamarádů. Otec dětí sděloval, že i on je schopen řádně nezletilé zabezpečit. Zastane veškeré úkony v domácnosti, dohlíží na domácí přípravu, organizuje s dětmi různé výlety a podporuje je ve sportovních aktivitách. Zná své děti i po charakterové stránce. Oba rodiče však v rámci pohovorů nezávisle na sobě uvedli, že poslední dva měsíce, kdy střídavou péči praktikují, začíná mezi nimi docházet ke konfliktům, zejména v otázce financí, nejednotného výchovného stylu a komunikační bariéry. Otec je dle jeho vyjádření nastaven přísněji vůči vztahu k dětem, jeho krédem je nejprve povinnosti, poté zábava. Preferuje výchovu, kdy je nutné si vážit věcí a být zodpovědný. Matka je v tomto ohledu benevolentnější, často mění své názory a svá rozhodnutí. Rodičům byla ze strany opatrovníka nabídnuta odborná pomoc v podobě mediačního sezení. Pohovorem s oběma dětmi opatrovník zjistil, že chlapec i dívka mají vřelý citový vztah k oběma rodičům, dívka nepatrně více tíhne k matce, což je však s ohledem na aktuální věk logické. Faktická střídavá péče jim takto vyhovuje, je však pravdou, že

otec je více přísný. Při nařízeném soudním jednání otec trval na svěření dětí do střídavé péče v týdenních intervalech, neboť doposud tato varianta fungovala. Matka však překvapivě změnila svůj názor a sdělila, že si již střídavou péčí nepřeje, neboť otec měl dětem uvést, že buď dojde ke stanovení střídavé péče soudem, nebo si děti nebude brát vůbec. Další skutečností je fakt, že se nejprve dohodli na tom, že z důvodu podobných výdělkových poměrů nebudou požadovat stanovení výživného, nicméně matka následně svůj prvotní postoj změnila a požaduje od otce výživné. Rodičům byla soudem nařízena mediace, kde uzavřeli dohodu s tím, že týdenní interval bude ponechán a náklady spojené s péčí o děti budou hradit polovinou. Pozitivní skutečností byl i závěr, že oba rodiče budou podporovat kontakt dětí s druhým rodičem, který je nebude mít aktuálně v péči. Kolizní opatrovník po vyhodnocení všech zjištěných skutečností a konečné dohodě mezi rodiči dospěl k závěru, že dohoda mezi rodiči je v zájmu nezletilých dětí a navrhnul místně příslušnému soudu dohodu schválit, rovněž i s ohledem na přání dětí. Děti byly soudem svěřeny do střídavé péče s týdenním intervalem.

Krátce po svěření dětí do střídavé péče se však začaly vyskytovat další potíže. Rodiče začali přes OSPOD řešit svá nedorozumění ohledně finančních výdajů, vzájemně se začali atakovat různými výhrůzkami. Matka sdělovala, že u chlapce se začaly vyskytovat neurotické potíže v souvislosti s okusováním nehtů a nočním pomočováním, které byla nucena řešit za podpory psychologické odborné pomoci. Při osobním jednání s otcem tento sdělil, že už dále nedokáže přihlížet tomu, jak matka s dětmi manipuluje a vytváří o otci před dětmi negativní obraz. Dle vyjádření otce oba nezletilí odjíždějí k matce naprosto v pořádku, avšak když si děti otec od matky vyzvedává, jsou ve špatném psychickém stavu a zmanipulovaní. Na počátku týdne dětem trvá, než se stabilizují, druhá polovina týdne probíhá zcela bez komplikací a všichni si společný kontakt užívají. Otec rovněž sděluje, že pokud matka uvádí, že chlapec trpí nočním pomočováním, pak v týdnu, kdy tráví čas spolu, nikdy nezaznamenal, že by k tomuto mělo dojít. Následně se na OSPOD dostavila matka s tím, že bude znovu usilovat podáním návrhu na svěření do své výlučné péče. Svoje rozhodnutí odůvodňovala skutečnostmi, že s otcem mají rozdílný způsob výchovy, otec upřednostňuje vojenský autoritativní styl, ona je spíše orientována na vztah s dětmi. Další skutečností je fakt, že dětem střídavá péče nevyhovuje, neurotické potíže u obou dětí jsou toho jasným důkazem, musela dokonce navázat spolupráci s psychologem.

Půl roku po nařízení střídavé péče matka opětovně podala návrh na změnu výchovného prostředí s tím, aby obě děti byly svěřeny do její výlučné péče. Kolizní opatrovník jmenovaný místně příslušným soudem učinil pohovor ve škole s chlapcem i dívkou. Nezávisle na sobě sdělovali, že si přejí být opětovně v péči matky. Pohovorem s pedagogickými pracovníky školy bylo zjištěno, že ani u chlapce, ani u dívky nepozorovali žádné změny v chování ani v prospěchu. Jedná se o premianty třídy, s rodiči je komunikace na dobré úrovni. Po vyhodnocení všech zjištěných informací kolizní opatrovník při soudním jednání nepodpořil návrh matky, neboť se domníval, že střídavá péče je i přes určité obtíže v zájmu nezletilých, jsou jim zachovány oba rodičovské vzory, střídavá péče se fakticky prakticovala šest měsíců bez větších obtíží. Soud nařídil rodičům mediaci, při které se dohodli, že nezletilé děti budou svěřeny do péče matky. Matka v průběhu mediace uvedla, že střídavá péče nefungovala a na děti měla negativní vliv. Otec vyslovil domněnku, že nefungovala proto, že děti byly matkou manipulované. Oba rodiče se obviňovali z toho, kdo za to nese vinu a shodli se v tom, že spolu nebyli schopni komunikovat tak, aby děti ochránili od stresu a nejistoty. Připustili, že děti aktuálně potřebují stabilitu a jistotu a pokud by bylo nyní v realizaci střídavé výchovy pokračováno, nebylo by to pro děti vhodné. Otec pohovorem s kolizním opatrovníkem uvedl, že z důvodu vyhrocené situace matce ustoupil, a to zejména s ohledem na zájem dětí, neboť nechce, aby vyrůstaly ve stresovém prostředí. Samotnému se začaly vyskytovat z dlouhodobé neutěšené situace zdravotní potíže. I přes počáteční stanovisko kolizního opatrovníka, který nepodporoval návrh matky na svěřeni dětí do její výlučné péče, v konečném důsledku svůj názor přehodnotil. V zájmu nezletilých dětí je, aby vyrůstaly ve funkčním a stabilním výchovném prostředí a nebyly vystavovány zbytečnému stresu, pocitu nejistoty a nedorozumění mezi rodiči. Respektoval přání a ujednání mezi rodiči a při soudním jednání navrhl svěřit děti do výlučné péče matky. Soud se ke stanovisku opatrovníka přiklonil a vynesl rozsudek ve stejném znění.

Krátká reflexe z pohledu výzkumníka

Tato případová studie poukazuje na skutečnost, že i přes to, že v době podání návrhu již střídavá péče poměrně dlouhou dobu fungovala bez větších obtíží, v konečném důsledku i za dopomoci podpůrných opatření její realizace po vynesení rozsudku nebyla úspěšná. Lze se jen domnívat, zda dle vyjádření otce byly nezletilé děti matkou

manipulovány a pokud ano, jaké k tomuto jednání měla matka motivy. Zřejmě zde sehrála roli skutečnost, že rodiče neměli jednotný výchovný styl a komunikace mezi nimi se začala po vynesení rozsudku vyostřovat, nicméně do této doby realizace faktické střídané péče nevykazovala žádné závažnější potíže. Pokud bychom připustili domněnku, že motivem matky v rámci manipulativních technik dětí vůči jejich otci byly opravdu finanční prostředky, pak lze vyjádřit smutek v tom smyslu, že děti byly intrikám, vyhrocené komunikaci mezi rodiči, pocitu nejistoty a nestability vůbec z tohoto důvodu vystaveny. Zcela jistě však můžeme říci, že osobnostně vyzrálejší je v tomto případě otec, když z důvodu stabilizace výchovného prostředí a ochrany dětí před dalšími možnými incidenty nakonec vyhodnotil, že pro všechny bude lepším řešením svěřit opětovně děti do výlučné péče jejich matky.

10 Analýza případových studií

V předcházející kapitole byla prostřednictvím pěti případových studií popsána a zmapována jednotlivá specifika střídavé péče jako jedna z možných variant porozvodového uspořádání. V případě, kdy se rodiče nezletilých dětí rozhodnou ukončit své manželství rozvodem či rozchodem v případě nesezdaných párů, je nejdříve nutné upravit poměry tak, aby děti rozvodem nebo rozchodem rodičů utrpěly co nejméně. V těchto případech vystupuje sociální pracovník obce s rozšířenou působností v postavení kolizního opatrovníka a jeho úkolem je zastupovat nezletilé děti v rámci opatrovnického soudního řízení a hájit tak především jejich zájmy. Jedná se o úkol nelehký, neboť často dochází ke střetům zájmů mezi rodiči, kdy každý má jiné představy o porozvodovém uspořádání a dochází k situacím, že více než zájmy dětí jsou upřednostňovány zájmy a přání rodičů, kteří své děti rozchodem nechtějí ztratit a často vtahují do svých vleklých osobních sporů svoje děti jako prostředek k uspokojení svých potřeb. Možným řešením, jak po ukončení společného soužití rodičů uspořádat poměry, je právě varianta střídavá péče, kdy se stejnou měrou rodiče podílí na řádné výchově a vývoji nezletilých dětí. Je třeba na tomto místě zdůraznit, že i v případě střídavé péče se můžeme setkat s pozitivy a negativy, což je prostřednictvím odborné literatury popsáno v teoretické části této bakalářské práce.

V souvislosti s popsányi případovými studii v předcházející kapitole bylo cíleně vybráno pět odlišných rodin, u kterých v určitém okamžiku střídavou péčí jednotliví členové rodiny procházeli a měli možnost si ji vyzkoušet. Jedná se o rodiny, se kterými výzkumník z titulu své profese sociálního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu s rozšířenou působností pracoval, zároveň byl následně jmenován kolizním opatrovníkem v rámci opatrovnického řízení a hájil tak nejlepší zájem nezletilých dětí. Kritériem pro výběrový vzorek bylo v případě první a druhé rodiny poukázat na skutečnost, že za splnění určitých podmínek může střídavá péče fungovat a nezletilé děti dobře prosperují a je tak zajištěn jejich řádný psychický i fyzický vývoj. U dalších rodin již střídavá péče vykazovala určité nedostatky a nebyla zjevně úspěšná, byť u rodiny C prozatím závěry nelze jednoznačně určit, nicméně výzkumník usuzuje dle skutečností, že matka nezletilého chlapce v brzké době po striktně nařízené střídavé péči žádala o poskytnutí kontaktu na odbornou psychologickou pomoc. Lze se domnívat, že s ohledem na počet pěti rodin může mít výběrový vzorek určitou

vypovídající hodnotu. Nicméně i nadále je třeba brát v potaz, že je vždy důležité posuzovat každý případ individuálně, neboť co u jedné rodiny může fungovat, v případě rodiny jiné mohou být identicky nastavené podmínky zcela nevyhovující, a to s ohledem na různé okolnosti daného případu. Výzkumník především zkoumal a kladl důraz na ty skutečnosti, za jakých podmínek ke střídavé péči došlo a zda tato varianta byla shledána v zájmu nezletilých dětí.

První případová studie demonstruje skutečnost, že velkou roli v rámci předpokladu vhodnosti střídavé péče sehrává především fakt, že střídavá péče je v době podání návrhu v rámci opatrovnického řízení již nějakou dobu praktikována, vznikne zcela spontánně a jednotlivým členům rodiny toto uspořádání vyhovuje. V případě této rodiny byli rodiče schopni se dohodnout na této variantě, což svědčí o jejich adekvátních výchovných a osobnostních předpokladech. Oba rodiče měli pro řádný vývoj a výchovu vhodné podmínky, praktikují podobné výchovné styly. Důležitým kritériem zejména s ohledem na zájem nezletilých dětí je především skutečnost, že bydliště rodičů jsou od sebe na krátkou vzdálenost, dětem zůstala zachována stejná škola a školka, stejné volnočasové aktivity. Neméně důležitým hlediskem při rozhodování o svěřeni do střídavé péče byl fakt, že oběma nezletilým dětem toto uspořádání vyhovuje, měly možnost si tuto variantu rok vyzkoušet a nečinilo jim to větších obtíží, na danou situaci se velmi dobře adaptovaly. Jak soud, potažmo kolizní opatrovník shledal v zájmu nezletilých dětí, že řádně prospívají jak po fyzické, tak i psychické stránce, k oběma rodičům mají kladný citový vztah a i do budoucna tak zůstane zachována vazba na oba rodiče. Bude zastoupena jak mužská, tak i ženská role. Udržování vzájemných korektních vztahů mezi rodiči, spolupráce a dobrá komunikace mezi nimi, utváření pozitivního obrazu o druhém rodiči a jednotná výchovná koalice je důležitým předpokladem pro zachování střídavé péče i do budoucna.

I druhá případová studie dokazuje, že realizace střídavé péče je za určitých předpokladů velmi prospěšná zejména s ohledem na zájem dítěte. Vodítkem pro podporu a následné schválení dohody rodičů v porozvodovém uspořádání střídavé péče byly v tomto případě zejména skutečnosti, že oba rodiče jsou schopni optimální a efektivní komunikace a v souvislosti s výkonem jejich rodičovské odpovědnosti byli schopni se na všech podstatných skutečnostech dohodnout bez jakéhokoliv zásahu jiných institucí. Zřejmě zde sehrál velkou roli i fakt, že oba rodiče měli v době podání návrhu vyřešené vztahové problémy z minulosti, kdy oba již měli nové partnery a zázemí, nezletilá oba

partnery svých rodičů přijala bez větších obtíží, a to zejména s akcentem na charakterové vlastnosti nezletilé, která se velmi dobře na nové podmínky adaptovala. Rodiče vytvářejí nezletilé pozitivní obraz o druhém rodiči a v době trávení týdenního intervalu u jednoho z nich kompenzují nepřítomnost druhého rodiče alespoň telefonickým kontaktem. Lze se tedy domnívat, že osobnostní profily obou rodičů jsou na vysoké úrovni. Z pohledu opatrovníka je důležitým předpokladem pro následné potvrzení střídavé péče fakt, že rodina má tuto variantu již po nějakou dobu vyzkoušenou, rodičům a zejména nezletilému dítěti tato varianta vyhovuje. Poté je možné s největší pravděpodobností i do budoucna očekávat úspěšnost realizace střídavé péče.

Je tedy zřejmé, že obě případové studie mají mnoho společného a lze tedy usuzovat a vyvodit předpoklad, že pokud je střídavá péče výsledkem spontánního, přirozeného a nenásilného uspořádání a jednotlivým členům rodiny to takto vyhovuje, pak se jedná o nejvhodnější nastavení porozvodové péče o nezletilé děti.

V třetí případové studii se z pohledu kolizního opatrovníka nejevilo jako vhodné svěřit chlapce do střídavé péče svých rodičů. Opatrovník své stanovisko shledal především v tom, že u rodičů přetrvává vyhrocená komunikace, dále se jednalo o značnou vzdálenost bydlišť, nízký věk chlapce, odlišné pohledy obou rodičů na styl výchovy a celkový životní styl, rovněž opatrovník prostřednictvím sociální práce s rodinou zaznamenal, že rodiče nemají vyřešené osobní spory a jejich konflikty se přenáší do výchovy syna. Soud prvoinstančního stupně se s názorem opatrovníka ztotožnil a rozhodl svěřit chlapce do výlučné péče matky. O nařízení střídavé péče v týdenním intervalu rozhodl až odvolací soud. Pro odvolací soud byly rozhodné ty skutečnosti, že i přes nízký věk nezletilého již navštěvuje předškolní vzdělávání a po počátečních obtížích se nakonec na nové podmínky adaptoval, tudíž je zřejmé, že pro něj nebude problémem delší odluka od jednoho z rodičů, rovněž dalším kritériem byla skutečnost, že chlapec je na péči obou rodičů zvyklý, oba rodiče mají opravdový zájem o nezletilého pečovat a mají k tomu vytvořeny podmínky. Oba jsou výchovně způsobilí, byť netvoří jednotnou výchovnou koalici. Vzdálenost bydlišť a převoz nezletilého je dle odvolacího soudu kompenzován tím, že chlapec má řádnou péči a lásku od obou rodičů a jsou zachovány oba rodičovské vzory. Zda bylo nařízení střídavé péče v tomto případě vhodné řešení, ukáže čas. Je otázkou, jakým způsobem se chlapec s týdenním intervalem střídavé péče a odloučením od druhého rodiče vyrovná a bude hodně záležet

na jeho charakterových vlastnostech. Důležitým faktorem jsou rovněž osobnostní profily rodičů a to zejména s ohledem na skutečnost, aby byli schopni vytvářet pozitivní obraz o druhém rodiči a neřešili svoje osobní problémy přes svého syna, což se jim v době průběhu opatrovnického řízení nedařilo. Do budoucna bude také nutné dohodnout se na výběru základní školy, což bude pro rodiče další zatěžkávací zkouškou s ohledem na značnou vzdálenost bydlišť, neboť z pohledu opatrovníka se jeví jako zcela nevhodné, aby dítě střídalo školní prostředí, třídní kolektiv či volnočasové aktivity, byť dle školského zákona je tato varianta zcela legální.

Ani v případě čtvrté případové studie rodiny nebyla striktně nařízená střídavá péče z pohledu kolizního opatrovníka zjevně nejvhodnějším řešením. Rodiče od počátku oddělení společné domácnosti nebyli schopni mezi sebou komunikovat alespoň v rámci standardní úrovně a svoji rodičovskou odpovědnost přenášeli na své syny s tím, že je zatahovali do svých osobních problémů a nevyřešených vztahových potíží. Neprokázali tedy svoji rodičovskou kompetenci a kladný osobnostní profil. Ani za následné dopomoci OSPOD, který podporoval a motivoval rodiče k tomu, aby vytvářeli o druhém rodiči pozitivní obraz a nezatahovali děti do svých osobních sporů, se nepodařilo situaci uklidnit a stabilizovat. Pokračující rodičovský konflikt a spory rodičů měly negativní vliv na psychický vývoj obou chlapců v podobě zhoršení prospěchu ve škole, nespavostí, zhoršením fyzického vývoje a agresivními projevy vůči spolužákům, které se do té doby v chování nevyskytovaly. Vyústěním této situace je, že chlapci začali navštěvovat psychologickou odbornou pomoc, aby se s nároky na ně kladenými alespoň částečně vyrovnali. Dalším nevhodným faktorem byla skutečnost, že otec negativně ovlivňoval oba chlapce a podroboval je manipulativním technikám, když se je snažil přesvědčit o tom, že střídavá péče pro ně bude nejlepším možným řešením a chtěl, aby stejné stanovisko zastávali i při pohovorech s opatrovníkem. S ohledem na veškeré skutečnosti se lze domnívat, že v daném případě nebyla střídavá péče tou nejvhodnější formou uspořádání vztahů a výchovy po rozchodu rodičů. Překážkou rozhodnutí soudu o svěření dětí v rámci této varianty se z pohledu opatrovníka jeví neschopnost rodičů dohodnout se na jednotném výchovném postupu a na celkových podmínkách střídavé péče. Velmi důležitým kritériem je i přání dítěte nebo dětí. V případě, že jsou již na takové úrovni, kdy si jsou samy děti schopny vyhodnotit klady a zápory střídavé péče, je důležité na jejich přání brát zřetel. Z uvedeného vyplývá, že důležitým předpokladem pro fungování střídavé péče je zejména skutečnost, že všichni

členové rodiny jsou k této variantě nastavení, přejí si ji, jsou schopni vzájemně kooperovat, byť například i za podpory specializovaných pracovišť a odborných služeb. Je třeba brát ohled na individuální potřeby dítěte, zda je schopno v rámci svých charakterových vlastností zvýšené nároky kladené v rámci střídavé péče zvládnout, stejně tak, jako jeho rodiče.

Poslední případová studie je velmi specifická. Poukazuje na skutečnost, že i přes to, že v době podání návrhu již střídavá péče poměrně dlouhou dobu fungovala bez větších obtíží, v konečném důsledku i za dopomoci podpůrných opatření její realizace po vynesení rozsudku nebyla úspěšná. Opatrovník shledával dané podmínky pro realizaci střídavé péče jako vhodné a zcela v souladu se zájmy obou dětí. Oba rodiče měli vytvořené vhodné podmínky pro řádný vývoj a výchovu, oba měli opravdový zájem se podílet na výchově, děti měly k rodičům vytvořen kladný citový vztah a současně se zpočátku jednalo i o jejich přání střídavou péči praktikovat. Děti navštěvovaly stejnou školu, byl jim ponechán stejný okruh kamarádů, volnočasové aktivity, ve škole měly stále výborný prospěch, vzdálenost bydlišť rodičů byla zcela zanedbatelná. Lze se tedy jen domnívat, zda dle vyjádření otce byly nezletilé děti matkou manipulovány a pokud ano, jaké k tomuto jednání měla matka motivy. Zřejmě zde sehrála roli skutečnost, že rodiče neměli jednotný výchovný styl a komunikace mezi nimi se začala po vynesení rozsudku vyostřovat, nicméně do této doby realizace faktické střídavé péče nevykazovala žádné závažnější potíže. Pokud bychom připustili domněnku, že motivem matky v rámci manipulativních technik dětí vůči jejich otci byly opravdu finanční prostředky, pak lze vyjádřit především údiv v tom smyslu, že děti byly intrikám, vyhrocené komunikaci mezi rodiči, pocitu nejistoty a nestability vůbec z tohoto důvodu vystaveny. Zcela jistě však můžeme říci, že osobnostně vyzrálejší je v tomto případě otec, když z důvodu stabilizace výchovného prostředí a ochrany dětí před dalšími možnými incidenty v konečném důsledku vyhodnotil, že pro všechny zúčastněné bude lepším řešením svěřit opětovně děti do výlučné péče jejich matky.

Po výše uvedených popsáních skutečnostech v rámci jednotlivých případových studií můžeme zformulovat a definovat následující dílčí výzkumné otázky:

- *Je optimální a efektivní komunikace mezi rodiči důležitým předpokladem pro realizaci střídavé péče?*

- *Může mít vyhrocená komunikace mezi rodiči negativní dopad na psychický a fyzický vývoj nezletilých dětí?*
- *Je důležitým předpokladem pro realizaci střídavé péče kladný osobnostní profil obou rodičů?*

Matoušek (2015) v teoretické rovině akcentuje skutečnost, že pokud je střídavá péče výsledkem dohody obou rodičů a nezakládá se jen na rozhodnutí soudu, vede dle řady studií k dobré prosperitě dětí. Rodiče, kteří se shodli na střídavém uspořádání, referují o menší intenzitě konfliktů před rozvodem. Je tedy zřejmé, že častěji střídavou péči volí kooperativnější rodiče a jejich dobrá spolupráce pak zaručuje lepší prosperitu dětí. Toto teoretické východisko vyzvedává jako klíčovou prioritu i Zakouřilová (2014), která uvádí, že rodiče spolu musí umět komunikovat, spolupracovat, být si vědomi nepostradatelnosti druhého partnera pro výchovu dítěte. Teorii potvrzuje i Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2012), které se shoduje s řadou dalších odborníků v tom, že střídavá péče je vhodná u rodičů, kteří i po rozchodu či rozvodu se na ní dobrovolně dohodnou, tolerují jeden druhého, vyrovnají se s tím, že ten druhý má jiného životního partnera, jsou schopni spolu komunikovat s úctou, respektem, shodnou se na výchově, která má jasný řád a pravidla. Analýza případových studií tato teoretická východiska zcela potvrzuje, neboť především v případové studii rodiny A a rodiny B došli rodiče k realizaci střídavé péče zcela spontánně, byli dohodnuti na všech důležitých podmínkách v souvislosti s nezletilými dětmi a bylo zde zcela patrné, že komunikace mezi nimi dosahovala vysoké úrovně, což mělo i pro nezletilé děti velmi pozitivní dopad. V případové studii rodiny A v době podání návrhu *byli rodiče schopni se dohodnout na tom, že jak pro dobu do rozvodu manželství rodičů, tak i po rozvodu manželství rodičů se budou jejich nezletilé děti střídat u každého z rodičů v týdenních intervalech tak, že jeden týden budou v péči matky a druhý týden v péči otce. Na výživě a ostatních nákladech spojených s péčí a osobními výdaji nezletilých dětí se rodiče podílejí polovinou nákladů.* Rovněž v případové studii rodiny B při podání návrhu *byli rodiče dohodnuti na rozvodu manželství a rovněž na porozvodové úpravě péče o nezletilou dceru s tím, že jeden týden bude v péči otce a druhý týden v péči matky. Dále se dohodli na tom, že se budou navzájem podporovat ve styku se svojí dcerou i v době, kdy jí jeden z rodičů nemá právě ve své péči a budou společně sjednávat možnosti kontaktu s druhým rodičem. Byli schopni se dohodnout i na finančních záležitostech*

s tím, že v případě neočekávaných výdajů je bude hradit ten z rodičů, u koho právě nezletilá dívka bude pobývat. Tedy, jak je popsáno např. v případové studii rodiny B: vodítkem pro podporu a následné schválení dohody rodičů v porozvodovém uspořádání střídavé péče byly v tomto případě zejména skutečnosti, že oba rodiče jsou schopni optimální a efektivní komunikace a v souvislosti s výkonem jejich rodičovské odpovědnosti byli schopni se na všech podstatných skutečnostech dohodnout bez jakéhokoliv zásahu jiných institucí.

Aktuálních výzkumů na téma střídavá péče se v naší společnosti prozatím neobjevuje mnoho. Domníváme se, že je to především z důvodu zakotvení institutu střídavé péče v českém právním řádu v roce 1998 a uplynula tedy zjevně krátká doba na zkušenosti jak ze stran rodičů, tak i jejich dětí, kteří si střídavou péčí prošli a mohou se tak k této formě vyjádřit. Nicméně přece jen se výzkumy začínají postupně rozvíjet. První velký český výzkum na téma střídavá péče o děti začal v druhé polovině roku 2018 na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně pod vedením Mgr. Petra Fučíka, Ph.D. Vychází mimo jiné ze situace, kdy v současnosti v Česku končí rozhodnutím o střídavé péči o děti 16 procent soudních sporů bývalých partnerů. Podle výzkumu však střídavou péčí vnímá jako lepší řešení než tu výhradní 39 procent Čechů. Sociologové proto nyní hledají partnery, kteří se pro tuto formu výchovy dětí rozhodli, aby jim popsali své zkušenosti a názory a hlavně to, jak taková výchova v praxi vypadala a jak ji hodnotí. Aktuálně byla ukončena první fáze rozhovorů s rodiči, do výzkumu byla zainteresována instituce OSPOD a právníci a byla zahájena další etapa výzkumu formou rozhovorů s dospělými dětmi, jež prožily střídavou péčí. Vzhledem ke skutečnosti, že akademický výzkum trvá zpravidla tři roky, musíme si na konečné výsledky prozatím počkat.

Vohlídalová (2014) ze Sociologického ústavu AV ČR vytvořila kvalitativní studii prostřednictvím rozhovorů se sedmi rodinami a rovněž zde výsledky ukázaly a potvrdily, že střídavá péče vyžaduje velkou kooperaci mezi rodiči a dobré osobnostní profily rodičů. Výzkum poukázal i na skutečnost, že rodiče většinou nedodržují přesný interval střídání, ale upřednostňují domluvu. Rovněž z dílny Sociologického ústavu AV ČR je sociologická studie autorek Dudové, Hastrmanové (2007), která se zabývá porozvodovou péčí o děti. Autorky se zaměřují mj. i na hodnocení alternativní úpravy v rámci společné a střídavé péče. Sdělují, že dotazovaní experti (především z řad opatrovnických soudců) se shodují na tom, že tento typ péče klade velké nároky na

rodiče. Vyžadují velkou míru komunikace. Rodiče, kteří se pro tento typ péče rozhodnou, musí prokázat velkou vyspělost a oboustrannou snahu navzájem si ve výchově pomáhat a vycházet vstříc. Jedná se o předpoklad, že rodiče sice přestávají fungovat jako manželé či partneři, nicméně si zachovávají v plném rozsahu i nadále rodičovskou roli. Rodiče při zachování funkčnosti střídavé péče musí mezi sebou udržovat častou komunikaci, navzájem si sdělovat podstatné věci o životě dítěte během doby, kdy bylo u druhého rodiče. Jedna ze soudkyň, se kterými Dudová a Hastrmanová vedly rozhovor, uvádí: *Střídavá výchova je náročná na komunikaci rodičů, ti spolu musí na vysoký úrovni komunikovat. A jestliže to nejsou schopni, nebo čas prokáže, že to nejsou schopni, i když snahu ze začátku mají, tak ta střídavá selhává. Protože tam skutečně spolu musí komunikovat. A musí o to dítě, musí to dítě vychovávat jednotně. Protože jak se začne tříštit výchova, každý na to má jiný názor a je to třeba už to školní dítě. Každý má na ně jiný nároky a požadavky a přípravu do školy* (Dudová, Hastrmanová, 2007, s. 95). Nelze tedy než souhlasit s teoretickými východisky a výzkumy, na základě kterých bylo prokázáno, že dobrá a efektivní komunikace mezi rodiči je nezbytným a zcela zásadním předpokladem pro úspěšnou realizaci střídavé péče.

Dle Dudové, Hastrmanové (2007) střídavá péče nefunguje z pohledu dotázaných odborníků tam, kdy jsou rodiče ve výrazném konfliktu. V takových případech, i když si toto uspořádání rodiče přejí, jim soudci podle svých slov často tuto variantu rozmlouvají, neboť již z jejich chování při rozvodovém řízení je zřejmé, že není možné, aby bylo takové uspořádání v budoucnu funkční. Jiná soudkyně sděluje: *Už jenom jak slyšíte, jak říká, ona se o ně blbě stará, on se o ně špatně stará, není schopen mu dát léky, tolik a tolik. Když je venku zima, tak mu nedá svetr a když slyšíte jenom tohle, že ten druhý není schopen mít nadhled, že ten druhý má třeba jiný přístup, to opravdu není vhodný prostředí pro střídavou péči* (Dudová, Hastrmanová, 2007, s. 94). Zde je třeba podotknout, že sociologická studie byla provedena v roce 2007 a trend svěřování dětí do střídavé péče se zejména s ohledem na aktuální judikaturu od této doby značně změnil. Alespoň z dosavadní praxe výzkumníka nelze souhlasit s výrokem studie v tom smyslu, že soudci se snaží v případech výrazných konfliktů rodičům střídavou péči rozmlouvat. Naopak, jak je patrné v případové studii rodiny C, i přes vyhrocenou komunikaci rodičů odvolací soud v konečném výroku střídavou péči nařídil. Pokud se však vrátíme zpět ke studii výše uvedených autorek, lze jednoznačně říci, že konflikt mezi rodiči dětem

neprospívá. Rovněž Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2012) doporučuje střídavou péči pouze za podmínek, že dítě má možnost prožívat pozitivní zkušenost ze vzájemné kooperace a komunikace rodičů namísto konfliktu, tedy pokud v případě porozvodového konfliktu rodiče dostatečně pracují na takové spolupráci i pod vedením odborníka. Nutným předpokladem je tedy citová a osobnostní zralost rodičů, schopnost spolupráce, určitý nadhled a priority směrem k zájmu dítěte či dětí. Nutným předpokladem jsou přiměřené osobnostní rysy rodičů, tedy normální lidé schopni se domluvit (ne pouze ochotu k dohodě proklamovat, ale také tak činit) a schopni snést zmínku jeden o druhém bez záporně laděných komentářů či popuzování. Dítě se pak mezi nimi může cítit dobře a vyprávět druhému rodiči, jak se mělo s rodičem prvním. Jak je uvedeno v případové studii rodiny C, opatrovník prostřednictvím sociální práce s rodinou zaznamenal, že rodiče *nemají vyřešené osobní spory a jejich konflikty se přenáší do výchovy syna*. Rovněž se opatrovník snažil oba rodiče vést ke smířcímu jednání zejména s ohledem na zájem nezletilého, dohoda však podepsána nebyla. V podstatě podobné obtíže sledujeme v případové studii rodiny D, kde ani zde rodiče neprokázali svoji rodičovskou kompetenci a kladný osobnostní profil, kdy zatahovali nezletilé děti do svých rodičovských sporů a přenášeli na ně svoje problémy. Z případové studie: *rodiče si mezi sebou i nadále nepředávají zásadní informace týkající se nezletilých dětí, v korespondenci se spíše vzájemně napadají a vyčítají si různé věci spojené s minulými zážitky, kdy ještě sdíleli společnou domácnost*. Ani za následné dopomoci OSPOD, který podporoval a motivoval rodiče k tomu, aby vytvářeli o druhém rodiči pozitivní obraz a nezatahovali děti do svých osobních sporů, se nepodařilo situaci uklidnit a stabilizovat. V případové studii rodiny E se uvádí: *rodiče začali přes OSPOD řešit svá nedorozumění ohledně finančních výdajů, vzájemně se začali atakovat různými výhrůzkami*. Naopak, v případové studii rodiny B, kde střídavá péče funguje zcela bez problémů, se uvádí: *rodiče vytvářejí nezletilé pozitivní obraz o druhém rodiči a v době trávení týdenního intervalu u jednoho z nich kompenzují nepřítomnost druhého rodiče alespoň telefonickým kontaktem*. Lze se tedy domnívat, že osobnostní profily obou rodičů jsou na vysoké úrovni. Nelze tedy než kvitovat teoretická východiska v tom smyslu, že dalším důležitým předpokladem pro zdárnou realizaci střídavé péče je kladný osobnostní profil rodičů, kteří jsou schopni řešit potíže s určitým nadhledem a nepřenášet rodičovskou odpovědnost na nezletilé děti. Pokud jsou tato kritéria naplněna, pak můžeme hovořit o tom, že dítě ze střídavé péče prosperuje.

Chtěli bychom na tomto místě zdůraznit kritický nesouhlas výzkumníka z jeho dosavadní praxe v opatrovnických řízeních a sociální práce s rodiči s tím, že odkazujeme na přílohu č. 1, kde se uvádí: Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 2661/2010 ze dne 02.11.2010 dovozuje, že *absence kvalifikované komunikace mezi rodiči - tedy neexistence schopnosti toho kterého rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem - není nutně překážkou střídavé výchovy. Nelze vyloučit, že právě mezi rodiči, kteří ne zcela dobře komunikují, je střídavá péče podnětem a motivací k tomu, aby se snažili spolu co nejvíce kooperovat. Střídavá výchova nutí rodiče, který nebyl této formě nakloněn a na jehož straně chybí ochota ke komunikaci, aby své chování změnil.* Bohužel dosavadní praxe výzkumníka nepotvrdila, že by u rodičů, kteří mají spory a nedochází k efektivní komunikaci, byli ochotni a motivováni k tomu, aby se snažili kooperovat. Opět akcentujeme skutečnost, že toto je možné pouze u rodičů osobnostně vyzrálých s kladnými profily a rodičovsky kompetentními. Výzkumník se ve své praxi prozatím setkal jen s málo rodiči, kteří by se snažili doposud vyhrocenou komunikaci alespoň zmírnit či zcela odstranit (byť za dopomoci jiných podpůrných subjektů) a prokázali své rodičovské a osobnostní kvality. Opět se tedy vracíme k tomu, že pro předpoklad funkční střídavé péče je třeba kladných charakterových vlastností rodičů.

V případové studii rodiny C, D a E si můžeme povšimnout, jak dlouhodobý rodičovský konflikt a spory rodičů měly negativní vliv na psychický vývoj nezletilých dětí. Studie rodiny C: *po čtvrt roce od nařízení střídavé péče kontaktuje matka nezletilého OSPOD s prosbou o poskytnutí kontaktu na odbornou psychologickou pomoc pro svého syna, u kterého se začaly objevovat neurotické potíže v souvislosti s nařízenou střídavou péčí.* Studie rodiny D: *u obou chlapců se začaly projevovat potíže v podobě zhoršení prospěchu ve škole, nespavostí, zhoršením fyzického vývoje a agresivními projevy vůči spolužákům, které se do té doby v chování nevyskytovaly. Vyústěním této situace je, že chlapci začali navštěvovat psychologickou odbornou pomoc, aby se s nároky na ně kladenými alespoň částečně vyrovnali. U druhého ze synů se výrazně zhoršil prospěch, začal trpět nespavostí, která se začala vyskytovat z důvodu adaptace na změnu v péči.* U rodiny E se píše: *matka sdělovala, že u chlapce se začaly vyskytovat neurotické potíže v souvislosti s okusováním nehtů a nočním pomočováním, které byla nucena řešit za podpory psychologické odborné pomoci.* Z výše uvedeného je zřejmé, že střídavá péče tam, kde se vyskytují dlouhodobé rodičovské spory, absentuje komunikace mezi rodiči

nebo je komunikace vyhrocená, může docházet k negativnímu dopadu u nezletilých dětí v podobě různých neurotických potíží, zhoršením prospěchu, nočnímu pomočování u mladších dětí a další psychické či fyzické obtíže. Dle Matouška (2015) všeobecně přijímaným pravidlem je zásada, že v případě těžkých konfliktů mezi rodiči nemá být uspořádání střídavé péče užíváno, neboť děti, které se ocitnou uprostřed rodičovského konfliktu, prosperují velmi špatně a všechny potencionální výhody střídavé péče jsou rodičovským konfliktem zmařeny. Děti jsou v těchto případech emočně nevyrovnané a s větší pravděpodobností mají problémy s chováním. Matoušek tedy jinými slovy variantu střídavé péče při konfliktech mezi rodiči doporučuje vyloučit. Výzkum tedy toto teoretické východisko jednoznačně potvrzuje.

Na základě provedené analýzy případových studií lze vyvodit následující závěry a jednotlivá doporučení, která zakládají předpoklad vhodnosti střídavé péče:

- ✓ *rodiče by měli mít opravdový zájem podílet se na řádné výchově dětí*
- ✓ *rodiče by měli mít vytvořené adekvátní podmínky pro řádný vývoj a výchovu dětí (bytové podmínky, vyřešení financování osobních potřeb dítěte)*
- ✓ *mezi rodiči by měla být nastavena efektivní a optimální komunikace tak, aby byli schopni kooperovat a v rámci realizace střídavé péče se domlouvat na veškerých podstatných náležitostech ohledně dětí, a to i za podpory specializovaných pracovišť a odborných služeb*
- ✓ *rodiče by měli disponovat výchovnými předpoklady, kritériem je i vyspělá psychologická konstrukce, kladné osobnostní profily a rodičovské kompetence obou rodičů*
- ✓ *rodiče by měli mít podobný životní standard, podobné výchovné styly a měla by být zachována jednotná výchovná koalice*
- ✓ *rodiče by měli mít vyřešené vztahové problémy z minulosti tak, aby jejich případné spory nezasahovaly do záležitostí týkajících se dětí a nebyla přenášena rodičovská odpovědnost na děti*
- ✓ *rodiče by mezi sebou měli i do budoucna udržovat vzájemné korektní vztahy*
- ✓ *rodiče by měli vytvářet pozitivní obraz o druhém rodiči před svými dětmi*

- ✓ *předpokladem pro vhodnost střídavé péče by měla být skutečnost, že v době podání návrhu v rámci úpravy poměrů o nezletilé děti by měla být střídavá péče již po nějakou dobu praktikována s tím, že všem zúčastněným tato varianta vyhovuje, rodiče jsou schopni se na podmínkách střídavé péče dohodnout, toto uspořádání vzniklo nenásilnou, přirozenou a zcela spontánní formou na základě společné vůle*
- ✓ *dítě by mělo mít vytvořen kladný citový vztah k oběma rodičům*
- ✓ *ditěti by měla zůstat zachována jedno vzdělávací prostředí (škola či školka), jeden třídní kolektiv, stejný okruh kamarádů, stejné zájmy a volnočasové aktivity, důležitým předpokladem je v tomto případě krátká vzdálenost bydlišť rodičů*
- ✓ *důležitým aspektem je samotné přání dítěte a je třeba vždy brát zřetel na individuální potřeby samotného dítěte*
- ✓ *dítě by mělo mít takové charakterové vlastnosti, které předurčují dobrou adaptaci na porozvodové uspořádání v rámci střídavé péče, např. i v souvislosti s adaptací a přijetím nových partnerů rodičů*

Za jakých podmínek je potřebné zvážit či zcela vyloučit střídavou péči s ohledem na zájem nezletilých dětí?

- ✓ *vyhrocená komunikace mezi rodiči nebo absence komunikace, řešení sporů mezi rodiči, nevyřešené vztahové obtíže, komunikace probíhá prostřednictvím dětí, vtahování dětí do osobních konfliktů mezi rodiči, delegování rodičovských kompetencí na děti*
- ✓ *neschopnost rodičů se dohodnout na podstatných záležitostech týkajících se nezletilých dětí (finanční stránka, škola, školka, lékař, blízká budoucnost a možné problémy s tímto spojené – např. noví partneři rodičů, apod.)*
- ✓ *velká vzdálenost bydlišť, nemožnost navštěvovat jedno vzdělávací prostředí, nemožnost mít stejný okruh kamarádů, stejný třídní kolektiv, stejné volnočasové aktivity a zájmy*
- ✓ *popouzení a manipulace dětí jednoho z rodičů proti druhému rodiči, vytváření negativního obrazu o druhém rodiči*

- ✓ *nízký věk dítěte (do tří let věku dítěte se nejeví být v zájmu dítěte střídavou péčí praktikovat)*
- ✓ *je třeba zohlednit individuální potřeby dítěte, zejména specifické vzdělávací potřeby, případný výskyt závažnějších onemocnění dítěte*
- ✓ *jeden z rodičů se střídavou péčí nesouhlasí*
- ✓ *v případě, že dítě je již natolik rozumově a osobnostně vyspělé, že dokáže posoudit výhody i nevýhody střídavé péče a s touto úpravou není ztotožněné, není jeho přáním být ve střídavé péči*

Závěr

Předkládaná bakalářská práce mapuje model střídavé péče jako jednu z možných alternativ porozvodového uspořádání. Hlavním cílem bakalářské práce bylo ukázat a přiblížit různé varianty a modely střídavé péče pohledem kolizního opatrovníka, který zastupuje v opatrovnickém řízení nezletilé děti a hájí jejich zájmy. V teoretické části bylo využito mnoho dostupných odborných publikací a zdrojů, které zachycují obsáhlost, složitost a obtížnost daného tématu. V době, kdy dochází k rozpadu rodiny, ztrácí každé dítě pocit bezpečí, jistoty a stability, které do této doby kompletní rodinou mělo. Role kolizního opatrovníka je pak v případných rozvodových a porozvodových sporech mezi rodiči zcela nezastupitelná a rozhodovací proces, který tato pozice přináší, je velmi složitým a psychicky náročným jevem, což může sám výzkumník ze své praxe jen potvrdit.

V poslední době se lze v opatrovnických řízeních, zejména pak v rozhodovací praxi odvolacích soudů (zajisté s ohledem na aktuální judikaturu Ústavního soudu, která je blíže popsána a specifikována v příloze) setkat s tím, že příslušný odvolací soud kompetentní k projednávání daného případu striktně nařídí střídavou péči i přes skutečnosti, které jsou z pohledu jmenovaného kolizního opatrovníka zcela neslučitelné či nevhodné s její realizací, a to vždy po pečlivém vyhodnocení všech dostupných zjištění a poznatků, které opatrovník při přímé sociální práci s rodinou získá. I když opatrovník není s rozhodnutím soudu ztotožněn, je samozřejmě třeba rozhodovací praxi soudů respektovat. Střídavá péče má jistě své kladné stránky. Výhody lze spatřovat především v tom, že dítěti zůstanou i po rozvodu manželství rodičů či rozchodu rodičů zachovány oba rodičovské vzory – ženský i mužský, což pro řádný vývoj a výchovu dítěte hraje nezastupitelnou roli. Dítě může vždy při kontaktu s daným rodičem těžit, jak je to např. popsáno v případové studii rodiny A s tím, že děti si velmi pochvalovaly trávení volného času u otce na zahradě a mají pocit, že se jim jejich rodiče nyní věnují intenzivněji a více, než dříve. Pokud tedy dochází k řádnému psychickému i fyzickému vývoji nezletilých dětí a střídavou péčí se jim kompenzuje ztráta kompletní rodiny, pak je tato varianta porozvodového uspořádání nejlepším možným řešením. Nelze tedy než souhlasit s popsány mi pozitivy střídavé péče v teoretické části bakalářské práce a vnímáme za takto nastavených podmínek střídavou péči jako velmi prospěšnou pro nezletilé děti.

Nicméně jak je však patrné z případových studií rodiny C, D a E, zejména striktně nařízená střídavá péče sebou přináší i svá negativa. Pomineme-li fakta, že dítě ztrácí stabilní výchovné prostředí, kdy pobývá střídavě u jednoho a druhého rodiče, je nuceno se neustále stěhovat se svými osobními potřebami, může docházet postupem času rovněž k psychické nestabilitě s různými neurotickými potížemi a tyto dopady pro řádný psychický a fyzický vývoj nezletilých dětí bývají mnohdy velmi nepříjemné. U menších dětí se mohou vyskytovat problémy s pomočováním, okusováním nehtů, nočními děsy, u dětí starších se může jednat o změnu v chování, projevy agrese vůči spolužákům, zhoršení prospěchu ve škole, zhoršení zdravotního stavu, apod. Tyto důsledky poté mohou vést k nutnému navázání spolupráce s odbornými psychologickými pracovišti, které se snaží mírnit výskyt psychických či jiných obtíží jako důsledek špatné adaptace na nové podmínky. S jistotou tedy můžeme potvrdit stanovenou dílčí premisu, že vyhrocená komunikace mezi rodiči má negativní dopad na psychický či fyzický vývoj nezletilých dětí, což může vyloučit vhodnost realizace střídavé péče.

Střídavá péče je jedna z možných variant, aby i po rozpadu rodiny byly zachovány dítěti oba rodičovské vzory. Nicméně je třeba na základě výše uvedených skutečností dovodit, že při realizaci střídavé péče je zcela nezbytné, aby byly splněny určité předpoklady, za jakých podmínek je tato varianta v souladu se zájmy nezletilých dětí a je na místě zde podotknout, že vhodnost či nevhodnost ovlivňuje celá řada faktorů. Prostřednictvím pěti případových studií v praktické části byly popsány specifické situace a různé varianty, kdy jsme si všímali především, jakým způsobem byla střídavá péče realizována. V prvních dvou případových studiích jsme se přesvědčili o tom, že důležitým, troufáme si tvrdit, že i nejdůležitějším kritériem pro vhodnost realizace střídavé péče je optimální komunikace mezi rodiči. Pokud jsou rodiče natolik kompetentními osobnostmi, kdy jsou schopni se dohodnout na veškerých podmínkách s přihlédnutím k názoru a přání dítěte, pak zpravidla střídavá péče může být pro rodinu i po jejím rozpadu velmi přínosná, a to zejména s ohledem na nezletilé děti, kterým zůstane zachována vazba na oba rodiče. Můžeme tedy říci, že byly zodpovězeny dílčí výzkumné otázky, které spolu velice úzce souvisí, tedy že optimální komunikace mezi rodiči je důležitým předpokladem pro realizaci střídavé péče a neméně důležitým předpokladem jsou kladné osobnostní profily obou rodičů. Na druhou stranu jsme se však mohli přesvědčit ve druhé a třetí případové studii, jaký dopad na nezletilé děti může mít striktně nařízená

střídavá péče, kde vážne komunikace, jeden z rodičů s touto variantou nesouhlasí a do rodičovských sporů jsou vtahovány děti. Poslední prezentovaná případová studie je svým obsahem velmi specifická. I přesto, že zpočátku se střídavá péče jevila jako velmi vhodné řešení, v konečném důsledku zřejmě z finančních důvodů tato varianta úspěšná nebyla. Troufáme si tvrdit, že hlavní příčinu shledáváme opět v osobnostních profilech obou rodičů. Z uvedeného vyplývá, že porozvodovou úpravu formou střídavé péče jako jednou z možných variant je zcela nezbytné posuzovat individuálně a v zájmu nezletilých dětí dle konkrétních okolností daného případu. Tam, kde u jednoho dítěte může daný způsob fungovat a je přínosem, nemusí se u jiného dítěte setkat s kladným ohlasem. Je třeba akcentovat skutečnost, že každé dítě je třeba brát jako individuální osobnost a posuzovat okolnosti zcela v souladu s jeho potřebami a zájmy.

Stanoveným dílčím cílem v praktické části bylo na základě analýzy případových studií zformulovat doporučení pro poradenskou práci sociálních pracovníků vykonávajících sociálně-právní ochranu dětí a rodičům, kteří se potýkají s otázkou možné porozvodové úpravy péče v rámci střídavé výchovy, potažmo pro širokou odbornou i laickou veřejnost, která se o danou problematiku zajímá. Na základě zjištěných poznatků i poznatků z vlastní praxe výzkumníka byly v analýze případových studií vyvozeny dílčí závěry a jednotlivá doporučení, která zakládají předpoklad vhodnosti či nevhodnosti realizace střídavé péče, rovněž byly zodpovězeny stanovené výzkumné otázky. Lze tedy konstatovat, že předkládaná práce splnila očekávání a jednotlivé cíle byly naplněny.

Přínos bakalářské práce shledáváme tedy především v závěrech a doporučeních, za jakých podmínek a kritérií je možné realizaci střídavé péče rodičům, potažmo sociálním pracovníkům v pozici kolizního opatrovníka doporučit či zcela vyloučit, a to vždy s ohledem na zájem nezletilých dětí.

Od doby, kdy byl institut střídavé péče zakotven v českém právním systému a zejména pak od roku 2014 v souvislosti s platností nového občanského zákoníku, dochází na poli odborném i laickém ke stálé polemice a toto téma se stává více a více diskutovanějším jak v pozitivním, tak i negativním slova smyslu. Necht' tedy bakalářská práce rovněž přispěje k hlubšímu proniknutí do uvedené problematiky a jednotlivá doporučení a výstupy jsou nápomocny k zorientování se v tomto tématu.

Seznam použité literatury a zdrojů

- [1.] BAKALÁŘ, E. A KOL. Rozvodová problematika a moderní psychologie. Praha: Karolinum, 2006. 126 s. ISBN 80-246-1089-2.
- [2.] BALLNIK, P. Otcem i po rozvodu. Praha: Portál, s. r. o., 2012. 256 s. ISBN 978-8-262-0150-2.
- [3.] CORNEAU, G. Chybějící otec, chybující syn. Jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity. Praha: Portál, s. r. o., 2012. 192 s. ISBN 978-80-262-0075-8.
- [4.] DE SINGLY, F. Sociologie současné rodiny. Praha : Portál, s. r. o., 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1.
- [5.] DUDOVÁ, R., HASTRMANOVÁ, Š. Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. 142 s. ISBN 978-80-7330-124-8.
- [6.] DUNOVSKÝ, J. A KOL. Sociální pediatrie – vybrané kapitoly. Praha : Grada Publishing, spol. s r. o., 1999. 284 s. ISBN 80-7169-254-9.
- [7.] HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2008. 3. vydání. 408 s. ISBN 978-80-262-0219-6.
- [8.] MATĚJČEK, Z. – DYTRYCH. Z. Děti, rodina a stres. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.
- [9.] MATOUŠEK, O. A KOL. Děti a rodiče v rozvodu. Manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3.
- [10.] MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha : Sociologické nakladatelství, 1993. 128 s. ISBN 80-901424-7-8.
- [11.] MIKULKOVÁ, M. Hlavu vzhůru, rodiče. Na výchovu selským rozumem. Praha: Grada Publishing, a. s., 2015. 224 s. ISBN 978-80-247-5606-6.
- [12.] NOVÁK, T. - PRŮCHOVÁ, B. Předrozvodové a rozvodové poradenství. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007. 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.
- [13.] NOVÁK, T. Střídavá péče o dítě. Zájem dítěte především. Praha: Portál, 2013. 168 s. ISBN 978-80-262-0342-1.
- [14.] SMITH, H. Děti a rozvod. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-906-2.
- [15.] ŠPAŇHELOVÁ, I. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.
- [16.] ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

- [17.] TEYBER, E. Děti a rozvod. Praha: Návrat domů, 2007. 230 s. ISBN 978-80-7255-163-7.
- [18.] TRAPKOVÁ, L., CHVÁLA, V. Rodinná terapie psychosomatických poruch. Rodina jako sociální děloha. Praha: Portál, 2009. 232 s. ISBN 978-80-7367-561-5.
- [19.] TRÁVNÍČEK, M. Střídavá péče. Praha: C. H. Beck, 2015. 144 s. ISBN 978-80-7400-596-1.
- [20.] WARSHAK, R. A. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996. 240 s. ISBN 80-7178-089-8.
- [21.] WARSHAK, R. A. Rozvodové jedy. Praha: TRITON, 2003. 392 s. ISBN 80-7254-439-X.
- [22.] ZAKOŮŘILOVÁ, E. Speciální techniky sociální terapie rodin. Praha: Portál, 2014. 192 s. ISBN 978-80-262-0583-8.

Internetové zdroje

- [1.] KLIMES, J. Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu, 2009. [online]. [cit. 2010-02-17]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf
- [2.] MATOUŠKOVÁ, Ivana. Význam funkce kolizního opatrovníka v soudním řízení o úpravě výchovy a výživy a o úpravě styku rodiče s dítětem – doporučení pro začínající sociální pracovníky. [online]. [cit. 2018-10-28]. Dostupné z www: <http://www.iustin.cz/files/manualsp.pdf>
- [3.] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů. Metodický materiál. 2012. [online]. [cit. 2018-10-28]. Dostupné z www: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>
- [4.] MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. České soudnictví 2017: Výroční statistická zpráva, 2018. [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/719244/2017_vyrocní_stat_zprava.pdf/27ba4524-49cb-4744-b834-2c6812f13e5d
- [5.] MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. Přehledy statistických listů. [online]. [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>
- [6.] MINISTERSTVO VNITRA ČR. Věstník vlády pro orgány krajů a orgány obcí. Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče, 2013. [online]. [cit. 2019-02-25].

Dostupné z : <https://www.mvcr.cz/clanek/vestnik-vlady-pro-organy-kraju-a-organy-obci-rok-2013.aspx>

[7.] MOTEJL, O. a kol. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. 215 s. [online]. [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Rodina_a_dite.pdf

[8.] MOTEJL, O. a kol. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv (dodatky), 2011. [online]. [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/publikace/sborniky-stanoviska/rodina-a-dite-dodatky/rodina-a-dite-obecne-dodatky/>

[9.] ŠABATOVÁ, A. a kol. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě II. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2017. 228 s. [online]. [cit. 2018-10-28]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Sbornik_Rodina_a_dite-2.pdf

[10.] ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. Stanovisko Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva k otázce střídavé péče o děti, 2014. [online]. [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/tiskove-informace/stanovisko-vyboru-pro-prava-ditete-rady-vlady-pro-lidska-prava-k--otazce-stridave-pece-o-deti-123456/>

Legislativní zdroje

[1.] HRUŠÁKOVÁ, M. - KRÁLÍČKOVÁ, Z. – WESTPHALOVÁ, L. A KOL. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

[2.] Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. května 2014

[3.] Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. prosince 2014

[4.] Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2661/2010 ze dne 2. listopadu 2010

[5.] Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. 156 s. ISBN 978-80-7421-120-1.

[6.] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

[7.] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Periodika

[1.] DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Výlučná, střídavá nebo společná péče o nezletilého? *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 1, s. 1. ISSN 1212-866X.

[2.] RUSÝ, Pavel. Střídavá péče s odlišným rozdělením péče. *Právo a rodina*. 2018, roč. 20, č. 3, s. 19-21. ISSN 1212-866X.

[3.] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*. 2005, roč. 7, č. 5, s. 1-5. ISSN 1212-866X.

[4.] VOHLÍDALOVÁ, M. Jeho a její pohled: Střídavá péče z perspektivy matek a otců. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2014, roč. 15, č. 1. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/uploads/f752861706d32212be2bb91048d4fa17662a1fa6_grpv-15-1-vohlidalova.pdf

Seznam příloh

Příloha č. 1: Problematika střídavé péče optikou judikatury a veřejného ochránce práv

Příloha č. 2:

Tabulka A: Přehled pravomocných rozhodnutí soudu v opatrovnických věcech při prvním rozhodnutí o výchově dítěte, jehož rodiče spolu nežijí (ve sledovaném období 2013 – 2017)

Tabulka B: Přehled pravomocných rozhodnutí soudu v opatrovnických věcech při prvním rozhodnutí o výchově dítěte pro případ rozvodu (ve sledovaném období 2013 – 2017)

Příloha č. 3: Možné varianty úprav asymetrické střídavé péče

Příloha č. 1 – Problematika střídavé péče optikou judikatury a veřejného ochránce práv

V nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. května 2014 Ústavní soud dovedil, že *nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo v péči obou rodičů. Pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, pokud oba mají o jeho výchovu zájem a pokud oba dbali kromě řádné péče i o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěření dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte jiné řešení.*

Na výše uvedený nález reagoval Výbor pro práva dítěte jakožto poradní orgán Rady vlády České republiky pro lidská práva, kde ve svém stanovisku ze dne 14.10.2014 uvedl, že *prvotním a základním hlediskem v těchto případech má být nejlepší zájem dítěte tak, jak stanoví článek 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Střídavá péče nemůže být podle něj využívána jako forma „spravedlivého“ podělení dítěte mezi dvěma znesvářenými rodiči, bez ohledu na zájem a potřeby konkrétního dítěte. Podle Výboru je proto nejlepší zájem dítěte třeba hledat v každém jednotlivém případě zvlášť, nikoli podle jakéhokoli předem daného schématu, se snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě. Tak se může stát, že u některého dítěte se nejvhodnějším řešením může ukázat péče střídavá, v jiných případech však to může být svěření dítěte do péče jednoho z rodičů spolu s dohodou o způsobech styku dítěte s druhým rodičem.*

Má-li střídavá péče naplňovat potřeby dítěte, pak musí být naplněny minimálně tyto podmínky:

- *schopnost rodičů komunikovat spolu o základních věcech týkajících se dítěte, vyměňovat si potřebné informace*
- *citová a emocionální zralost rodiče, schopnost odhlédnout od neshod a konfliktů ve prospěch dítěte*
- *schopnost rodičů kooperovat na výchově*
- *shoda v základních rysech výchovných stylů rodičů*
- *vybavenost dítěte přiměřenými adaptačními schopnostmi, na něž střídavá péče klade zvýšené nároky*

- zachování základních parametrů prostředí, ve kterém dítě v rámci střídavé péče žije (mateřská školka, základní škola, kontinuita zájmových aktivit dítěte, vrstevnických vztahů, aj.)

Následně však Ústavní soud ve svém dalším nálezu ze dne 30.12.2014 sp. zn. 1554/14 konstatoval, že střídavá péče není automatickým řešením při rozchodu rodičů a formuloval čtyři základní kritéria, kterými se musí soudy při posuzování střídavé péče zabývat:

- *existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěření do péče*
- *míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě svěření do péče daného rodiče*
- *schopnost daného rodiče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby*
- *přání dítěte*

Ústavní soud rovněž ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30.12.2014 podotýká, že schopnost daného rodiče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby *není obvykle naplněno stejnou měrou například tehdy, pokud byl jeden z rodičů v blízké minulosti odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody, pokud se jeden z rodičů dopustil fyzického či psychického násilí na dotčeném dítěti či existuje prokazatelná „násilná historie“ tohoto rodiče ve vztahu k jiným dětem, pokud se jeden z rodičů prokazatelně dopustil domácího násilí na druhém z rodičů, pokud je jeden z rodičů závislý na drogách, alkoholu či silných lécích snižujících jeho motorické a psychologické schopnosti, pokud jeden z rodičů vede nezřízený život, či pokud má jeden z rodičů diagnostikovány závažné psychické problémy a dále, pokud je dítě kojeno.*

Ústavní soud rovněž v daném nálezu v bodě 31. konstatuje, že i když jsou splněna výše uvedená čtyři kritéria u obou rodičů ve zhruba stejné míře, *mohou nastat specifické okolnosti týkající se konkrétního dítěte, které brání jeho svěření do střídavé péče.* Jinými slovy, střídavá péče by nebyla v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Jde například o situace, v nichž by vzhledem ke specifickému zdravotnímu či psychickému stavu dítěte (např. pokud je dotčené dítě nervově labilní nebo má Aspergerův syndrom) *střídavá péče představovala pro dítě nepřiměřenou zátěž.* Stejně tak lze uvažovat ve

výjimečných případech o nesvěření dítěte do střídavé péče v případech, kdy rodiče, jež jinak naplňují relevantní kritéria ve zhruba stejné míře, žijí ve velmi velké vzdálenosti od sebe, a to zejména v případech, kdy by tato velká vzdálenost mohla zásadním způsobit narušit školní docházku dítěte. Ve zcela výjimečných případech může být důvodem bránícím svěření do střídavé péče i nevhodná komunikace mezi rodiči. Nevhodnou komunikaci mezi rodiči je však nutné odlišit od nesouhlasu jednoho rodiče se střídavou péčí, který přípustným důvodem není. Stejně tak legitimním důvodem pro odepření střídavé péče nemůže být ochrana práv druhého rodiče, protože žádný z rodičů nemá k péči o dítě silnější právo.

Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 2661/2010 ze dne 02.11.2010 dovozuje, že absence kvalifikované komunikace mezi rodiči - tedy neexistence schopnosti toho kterého rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem - není nutně překážkou střídavé výchovy. Nelze vyloučit, že právě mezi rodiči, kteří ne zcela dobře komunikují, je střídavá péče podnětem a motivací k tomu, aby se snažili spolu co nejvíce kooperovat. Střídavá výchova nutí rodiče, který nebyl této formě nakloněn a na jehož straně chybí ochota ke komunikaci, aby své chování změnil. Jinak se může stát, že skutečně dojde ke změně výchovy a svěření dítěte do výchovného prostředí druhého rodiče. Na psychiku dítěte velmi působí nekomunikativnost rodičů při jeho předávání. Jedná se o výrazně nežádoucí jev pro osobnostní vývoj i duševní zdraví nezletilého. Je proto třeba v zájmu dítěte tento negativní stav změnit. Pokud selhání v podobě nedostatku vzájemné kvalifikované komunikace nejsou rodiče schopni napravit sami, je třeba - v zájmu dítěte - autoritativního zásahu státní moci (např. v podobě nařízení mediace).

Kritérii při nařizování střídavé výchovy se zabývá ze svého titulu i veřejný ochránce práv (2011). Dítě má právo na výchovu obou rodičů. Při rozhodování o střídavé péči je nicméně třeba respektovat zdravotní i psychologické potřeby dítěte. Zájem dítěte má být sledován i s ohledem na osobnost dítěte, jeho schopnosti a vývojové možnosti. Prioritou při navrhování střídavé výchovy má být především zdravý psychologický vývoj dítěte. Ochránce zastává názor, že v rané fázi vývoje dítěte (tzn. do 3 až 4 let věku dítěte, je třeba posuzovat individuálně podle vývoje dítěte) střídavá výchova vhodná není, pokud je péče rodiče na rodičovské dovolené řádná. Je třeba brát ohled na vývoj psychiky

dítěte a tomu uzpůsobit styk s druhým rodičem. Sociální pracovníci by v těchto případech měli vycházet z poznatků vývojové psychologie dětí.

Pokud jeden z rodičů se střídavou péčí nesouhlasí, rovněž není vhodné střídavou péčí autoritativně nařizovat bez posouzení důvodů nesouhlasu jednoho z rodičů (tzn., zda se nejedná pouze o formálně deklarovaný nesouhlas či zda je založen na vážných důvodech). Tímto postupem by mohly být poškozeny zájmy dítěte. Střídavá výchova proti vůli jednoho z rodičů nepřináší jistotu, že bude vykonávána kvalitně a že bude pro dítě přínosná. Pokud by se střídavá péče neosvědčila, dítě by pak bylo vystaveno opakovanému řízení o uspořádání vztahů rodičů k dítěti. Střídavá výchova tak nemá být kompromis, který ve sporu rodičů OSPOD navrhuje, aniž by přihlédl ke skutečnému zájmu dětí. Extrémním případem je i střídavá péče za situace, kdy dítě v podstatě svého rodiče nevidí, protože je natolik zaneprázdněný, že o dítě fakticky pečují třetí osoby (partner, chůva atp.).

Problematickou může být i střídavá péče u dětí školního věku, jejichž rodiče nežijí ve stejném městě. Nezbytným předpokladem pro realizaci střídavé výchovy je u dítěte školního věku zachování školní docházky do jedné školy a skutečnost, že bude mít možnost provozovat své mimoškolní aktivity (zájmové kroužky, kontakt s kamarády atp.) Rodiče musí být schopni dohodnout se na mnoha podrobnostech týkajících se denního života dítěte, zejména na tom, zda bude mít dítě u každého rodiče své věci, nebo zda se bude vždy muset stěhovat, kdo bude dítěti prát, nakupovat s ním nákladnější vybavení apod. Zároveň musí být již od počátku zřejmé, kdo bude jednotlivé potřeby dítěte hradit. Rodiče by se měli taktéž dohodnout na trvalém bydlišti dítěte, zejména z toho důvodu, že řada sociálních dávek je vázána na trvalé bydliště. S uvedenou problematikou souvisí i dohoda rodičů, kdo bude uplatňovat daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící s ním v domácnosti.

Skutečnostmi vylučující stanovení střídavé péče jsou tedy podle ochránce útlý věk dítěte, opodstatněný nesouhlas jednoho z rodičů, špatná komunikace mezi rodiči, popouzení dítěte jedním rodičem proti druhému či nadměrné pracovní vytížení jednoho z rodičů tak, že péče o dítě je fakticky zajišťována třetí osobou.

Příloha č. 2

Tabulka A: Přehled pravomocných rozhodnutí soudu v opatrovnických věcech při prvním rozhodnutí o výchově dítěte, jehož rodiče spolu nežijí (ve sledovaném období 2013 – 2017)

ROK	2013	2014	2015	2016	2017
matce	28309	27792	25989	26789	24667
otci	1878	1991	1952	2133	1969
společná péče	2039	491	544	640	747
střídavá péče		1968	2459	2805	2819
jiné osobě než rodiči	558	490	539	525	536

Zdroj: justice.cz

Tabulka B: Přehled pravomocných rozhodnutí soudu v opatrovnických věcech při prvním rozhodnutí o výchově dítěte pro případ rozvodu (ve sledovaném období 2013 – 2017)

ROK	2013	2014	2015	2016	2017
matce	20411	19658	17699	18243	16829
otci	1697	1732	1549	1715	1532
společná péče	2483	699	860	872	1064
střídavá péče		2091	2583	3024	2812
jiné osobě než rodiči	68	51	50	54	33

Zdroj: justice.cz

Příloha č. 3 – Možné varianty úprav asymetrické střídavé péče

Modelová situace	Možná úprava
Dítě kojeneckého věku, blízká bydliště rodičů, matka na rodičovské dovolené, otec zaměstnán	Péče otce každý všední den od 15 do 19 hodin, o sobotách od 9 do 15 hodin, při delší pracovní době otce možno kratší péče ve všední dny a obden, více péče o víkendech. Jde o simulaci úplné rodiny ve dvou domácnostech.
Kojené dítě 1,5 – 2,5 roku, matka na rodičovské dovolené, možnost přizpůsobení pracovní aktivity otce	Otec péče v jednom týdnu od pondělí odpoledne do úterý večer a od soboty ráno do neděle večer, ve druhém týdnu od středy odpoledne do čtvrtka večer.
Školkové dítě	Otec v každém týdnu od úterý po školce do čtvrtka s odvedením do školky, k tomu jeden víkend za 14 dní od pátku po školce do pondělí do školky.
Školní dítě, větší, zvládnutelná dojezdová vzdálenost mezi bydlištěm rodiče a školou	Dítě u rodiče s bydlištěm v místě školy od pondělí ráno po dobu dvou všedních týdnů a jednoho víkendu do pátku po škole (11 nocí), druhý rodič se vzdálenějším bydlištěm od pátku po škole po dobu dvou víkendů s všedním týdnem uprostřed do pondělí ráno (10 nocí)
Školní dítě, velmi značná vzdálenost bydlišť rodičů	V péči rodiče s bydlištěm v místě školy od neděle večer do čtvrtka večer, v péči druhého rodiče od čtvrtka večer do neděle večer, v pátek domácí školní příprava. V péči rodiče s bydlištěm v místě školy navíc o víkendu v 2., 7., 12., 17., 22., 37., 42., 47. Týdnu.
Konfliktní rodiče, nespolupráce na volnočasových aktivitách, bližší bydliště	Jeden rodič v každém týdnu od pondělí ráno do středy ráno, druhý rodič v každém týdnu od středy ráno do pátku ráno, víkendy s pátkem se střídají a navazují na všednodenní péči.

